

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
YHTEISKUNTATIETEIDEN, LIIKETALOUDEN JA HALLINNON ALA

RAHANPESULAINSÄÄDÄNNÖN KOKONAISUUDISTUS 2017

Tilitoimiston näkökulma

TEKIJÄ: Tomi Minkkinen

Koulutusala Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	
Koulutusohjelma Liiketalouden koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Tomi Minkkinen	
Työn nimi Rahanpesulainsäädännön kokonaisuudistus 2017 – Tilitoimiston näkökulma	
Päiväys	23.3.2018
Sivumäärä/Liitteet	40/1
Ohjaaja(t) Jukka Honkanen, Arja Hukkanen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t)	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää rahanpesulainsäädännön kokonaisuudistuksen vaikutuksia kirjanpitoa toimeksiannosta hoitavien yritysten eli tilitoimistojen näkökulmasta. Rahanpesulla tarkoitetaan toimia, joiden tarkoituksena on häivyttää laittomasti hankitun varallisuuden alkuperää ja salata rikos. Tavoitteena oli koota viranomaisten ohjeiden ja uuden lainsäädännön perusteella kirjanpitäjille päivitetty ohjeet velvollisuuksiensa huomioimiseksi. Lisäksi työssä käsitellään tilitoimistojen roolia rahanpesun torjunnassa ja kirjanpitäjien tietämystä aiheesta.</p> <p>Tietoa haettiin pääasiassa valmiista aineistoista, kuten viranomaisten julkaisemista ohjeista ja tiedotteista, tilastoista, lainsäädännöstä ja lain esitöistä. Lisäksi haastateltiin Etelä-Suomen aluehallintovirastossa sekä Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskuksessa ylitarkastajina työskenteleviä asiantuntijoita. Työssä käytettiin laadullisen tutkimuksen menetelmiä eli aineiston määrän sijaan on keskitytty sen laatuun ja pyritty analysoimaan sitä mahdollisimman perusteellisesti.</p> <p>Työn tulosten perusteella merkittävimpiä asioita uudessa lainsäädännössä tilitoimistojen kannalta ovat riskiperusteisen lähestymistavan korostaminen ja valvontaviranomaisten saamat hallinnolliset sanktiokeinot. Tilitoimistot ovat velvollisia laatimaan riskiarviot rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskien hallitsemiseksi. Lisäksi asiakkaan tunnistamista ja sisäistä valvontaa lisätään hieman. Kirjanpitäjien osalta lain velvoitteiden tunteminen osoittautui osittain puutteelliseksi ja koulutuksen lisäämiselle olisi tarvetta. Epäilyttävistä liiketoimista ilmoittamiseen sisältyy myös usein pelko asiakassuhteen menettämisestä.</p> <p>Työn lopputuloksena saatiin kattava ja ajantasainen ohje kirjanpitäjille rahanpesulain tuomien velvollisuuksien noudattamiseksi. Tällaiselle ohjeelle on tarvetta, sillä monien tieto aiheesta on puutteellista ja koulutus on vähäistä ja kallista. Aiheesta voisi tehdä opinnäytetöitä vielä myöhemminkin esimerkiksi selvittämällä kirjanpitäjien näkemyksiä uudesta lainsäädännöstä laajemman tutkimuksen avulla tai luomalla yksittäiselle tilitoimistolle yksityiskohtaiset toimintaohjeet lain velvoitteiden mukaan toimimiseksi.</p>	
Avainsanat rahanpesu, lainsäädäntö, tilitoimisto	

Field of Study Social Sciences, Business and Administration			
Degree Programme Degree Programme in Business and Administration			
Author(s) Tomi Minkkinen			
Title of Thesis Total reform of the anti-money laundering legislation 2017 – an Accounting firm's perspective			
Date	23.3.2018	Pages/Appendices	40/1
Supervisor(s) Jukka Honkanen, Arja Hukkanen			
Client Organisation /Partners			
<p>Abstract</p> <p>The primary purpose of the thesis was to examine the effects of the anti-money laundering legislation reform from the accounting firm's perspective. Money laundering means acts whose aim is to fade out the origin of illegally acquired assets and to conceal the crime. The aim was to compile updated guidelines for accountants to take account of their duties, based on the instructions from the authorities and new legislation. In addition, the role of accounting firms in the fight against money laundering and accountants' knowledge on the topic is discussed in the thesis.</p> <p>The information was mainly searched from finished material, such as the instructions and announcements published by the authorities, statistics, legislation and law preparatory work. Furthermore, a senior officer from the Regional State Administrative Agency of Southern Finland and a senior adviser from the Financial Intelligence Unit of the National Bureau of Investigation were interviewed as experts. Methods of qualitative research were used in the thesis, so the focus was on the quality of the material instead of its quantity and an attempt was made to conduct an analysis as thoroughly as possible.</p> <p>Based on the results of the thesis, the most significant issues in the new legislation for accounting firms are the emphasis on the risk-based approach and the administrative sanction measures for supervisory authorities. Accounting firms are obligated to prepare risk assessments to control the risks of money laundering and financing of terrorism. Customer due diligence and internal control are also slightly increased. Accountants' knowledge on their obligations of law proved to be partially deficient and there is need to increase training. Reporting suspicious transactions also often involves fear of losing customer relationships.</p> <p>As an output of this thesis, comprehensive and up-to-date guidelines for accountants were made to comply with their duties of the anti-money laundering law. There is a need for such a guide, because many accountants' knowledge on the topic is defective and there is only little training and it is expensive. More theses on the topic could be made later, for example by canvassing accountants' views on new legislation with wider research or by creating detailed instructions for an individual accounting firm.</p>			
<p>Keywords money laundering, legislation, accounting firm</p>			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
1.1	Työn tausta ja tarkoitus.....	6
1.2	Työn toteutus	7
1.3	Käytetyt lyhenteet ja määritelmät	7
2	RAHANPESU.....	9
2.1	Määritelmä ja tunnusmerkitö.....	9
2.2	Vaiheet ja menetelmät	10
2.3	Rahanpesun torjunta.....	11
2.3.1	Yhdistyneet Kansakunnat ja Euroopan neuvosto	12
2.3.2	Financial Action Task Force	13
2.3.3	Rahanpesun selvittelykeskus.....	13
2.3.4	Ilmoitusvelvolliset ja niiden valvonta	14
2.4	Rahanpesun yleisyys	16
2.4.1	Arviot ilmiön laajuudesta	16
2.4.2	Rahanpesuepäilyt Suomessa	16
3	UUSI RAHANPESULAKI.....	18
3.1	Hankkeen tausta ja tarkoitus	18
3.2	Lainsäädäntöprosessi	18
3.2.1	Hallituksen esityksen valmistelu	18
3.2.2	Eduskuntakäsittely ja voimaantulo.....	19
3.3	Vaikutukset	19
3.3.1	Riskiperusteinen lähestymistapa ja riskiarvio	20
3.3.2	Asiakkaan tunteminen ja poliittisesti vaikutusvaltaiset henkilöt	22
3.3.3	Tosiasiallisten edunsaajien tietojen rekisteröinti ja rahanpesun valvontarekisteri.	22
3.3.4	Hallinnolliset sanktiot.....	23
3.3.5	Rikkomusepäilyjä koskeva järjestelmä	24
3.3.6	Taloudelliset vaikutukset.....	24
4	TILITOIMISTON VELVOLLISUUDET	26
4.1	Asiakkaan tunteminen	26
4.1.1	Riskiperusteinen lähestymistapa.....	27
4.1.2	Yksinkertaistettu ja tehostettu tuntemisvelvollisuus	28

4.1.3	Selonottovelvollisuus	29
4.2	Ilmoitusvelvollisuus, salassapitovelvollisuus ja liiketoimen keskeyttäminen.....	29
4.2.1	Ilmoitusvelvollisuus	29
4.2.2	Salassapitovelvollisuus.....	30
4.2.3	Liiketoimen keskeyttäminen ja siitä kieltäytyminen	30
4.2.4	Tilitoimistot ilmoitusvelvollisina	31
4.3	Työntekijöiden koulutus ja suojeleminen	32
5	POHDINTAA.....	33
5.1	Tulokset	33
5.2	Tulosten ja menetelmien arviointia.....	33
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT	37
	LIITE 1. HAASTATTELURUNKO	40

1 JOHDANTO

1.1 Työn tausta ja tarkoitus

Vuonna 2015 voimaantulleet Euroopan Unionin uudet rahanpesun vastaiset direktiivi ja asetus vaativat päivityksiä myös Suomen lainsäädäntöön. Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 (jäljempänä myös rahanpesulaki) kumosi kokonaan aiemman vastaavan lain ja muutoksia tehtiin useisiin muihin lakeihin. Uusi lainsäädäntö tuo lisävelvoitteita kaikille yrityksille, mutta tärkeimmässä roolissa ovat laissa määritellyt niin kutsutut ilmoitusvelvolliset, joihin kuuluvat sellaisilla toimialoilla toimivat yritykset, joilla on hyvät mahdollisuudet havaita rahanpesua toiminnassaan tai riski tulla käytetyksi siihen.

Tämä työ käsittelee lainsäädännön keskeisimpiä uudistuksia ilmoitusvelvollisiin kuuluvien kirjanpitoa liike- tai ammattitehtävinä toimeksiannosta hoitaviin toimijoihin, joista käytetään työssä nimeä tilitoimisto tai kirjanpitoimisto. Rahanpesulakia ei sovelleta esimerkiksi pelkästään palkanlaskentaa toimeksiannosta hoitaviin toimijoihin tai yritysten sisäisiin kirjanpitäjiin, joten ne on rajattu myös työn ulkopuolelle. Tilitoimistojen näkökulma valikoitui työn kohteeksi, koska se on olennaisin näkökulma taloushallinnon alan kannalta työllistäessään yli 10 000 alan ammattilaista. Lisäksi aiheesta on kirjoitettu suhteellisen vähän verrattuna vaikkapa rahoituslaitoksiin. Päädyin valitsemaan opinnäytetyöni aiheeksi rahanpesun, sillä aihe oli lakiuudistuksen ansiosta ajankohtainen kuullessani siitä harjoittelijana tilitoimistossa ja oma tietämykseni kirjanpitäjien velvollisuuksista oli lähes olematonta. Rahanpesu on aiheena kiinnostava ja näin tarvetta kehittää omaa tietämystäni asiasta.

Työn tarkoituksena on selvittää, miten päivitetty rahanpesulainsäädäntö vaikuttaa tilitoimistojen työskentelyyn ja miten tilitoimistojen pitäisi ottaa lain tuomat velvollisuudet huomioon toiminnassaan. Etelä-Suomen aluehallintovirasto (jäljempänä myös ESAVI) on vuonna 2015 julkaissut ohjeen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä kirjanpitoa toimeksiannosta hoitaville. Ohje ei enää muutosten myötä ole täysin ajan tasalla, mutta sitä on käytetty tässä työssä apuna päivitettyjen ohjeiden laatimiseksi. Tilitoimistojen rooli rahanpesun vastaisessa työssä on kuitenkin ensivaikutelman mukaan todella pieni, kun katsotaan vuosittaisia rahanpesun selvittelykeskukselle tehtyjä ilmoituksia epäilyttävistä liiketoimista. Tämän takia työssä myös pyritään selvittämään syitä ilmoitusten vähäisyydelle sekä kirjanpitäjien tietämyksen tasoa asiasta ja mahdollisia kehityskohteita.

Muut ilmoitusvelvolliset on rajattu työn ulkopuolelle, joskin niitä sivutaan jonkin verran tekstissä ja niidenkin velvollisuudet ovat hyvin pitkälti samanlaisia. Eroja kuitenkin löytyy, mutta niitä käsitellään vain olennaisimmilta osin. Tekstissä myös esiintyy usein käsite terrorismin rahoittaminen, joka on kuitenkin rajattu työn ulkopuolelle, sillä se vastaa tunnusmerkistöltään hyvin paljon rahanpesua ja toimintavelvoitteet sitä epäiltäessä ovat samat. Erona rahanpesussa ja terrorismin rahoittamisessa on lähinnä varojen alkuperä, joka saattaa terrorismin rahoittamisen kohdalla olla täysin laillinen varojen käyttötarkoituksen taas ollessa laitton (Finanssivalvonta 2015a).

1.2 Työn toteutus

Työ suoritetaan kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimustyönä ilman ulkopuolista toimeksiantajaa. Laadulliselle tutkimukselle keskeistä on harkinnanvarainen otanta, eli tutkimusaineiston määrän sijaan tärkeintä on sen laatu ja aineistoa pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti. Aineiston keruumenetelminä toimivat valmiiden aineistojen käyttö ja asiantuntijoiden haastattelu. Laadullisessa tutkimuksessa on joskus mahdollista ja järkevää säästää aineiston keräämisen sijaan voimia jo olemassa olevien aineistojen analysointiin (Eskola ja Suoranta 1996, 90). Tässä tapauksessa tämä oli tarkoituksenmukainen menetelmä, sillä tietoa oli hyvin saatavissa viranomaisten julkaisemista asiakirjoista, lainsäädännöstä, tilastoista ja aiemmista tutkimuksista. Harkinnanvaraista otantaa käytettiin sekä valmiiden aineistojen että sopivien haastateltavien valitsemisessa. Työlle ei myöskään aseteta hypoteesia eli ennako-oletusta tutkimuksen tuloksesta, vaan liikkeelle lähdetään mahdollisimman puhtaalta pöydältä. (Eskola ja Suoranta 1996, 13–14)

Haastattelujen tarkoituksena oli hakea tietoa niistä asioista, jotka eivät valmiista aineistoista käy täysin ilmi eli lähinnä tilitoimistojen roolista rahanpesun torjunnassa ja lainsäädännön vaikutuksista erityisesti tilitoimistoihin. Kysymyksillä pyrittiin selvittämään mahdollisia syitä tilitoimistojen tekemien ilmoitusten vähäisyydelle, tilitoimistojen riskiä kohdata rahanpesua, kirjanpitäjien osaamista ja uuden lainsäädännön keskeisimpiä vaikutuksia sekä rahanpesulainsäädännön tason riittävyyttä tilitoimistojen kannalta. Haastattelupyynnöt lähetettiin rahanpesun torjunnasta vastaavalle Keskusrikospoliisin (jäljempänä myös KRP) rahanpesun selvittelykeskukselle ja tilitoimistoja valvovalle ESAVI:lle, koska näiden organisaatioiden edustajilla on työnsä ja asiantuntemuksensa puolesta hyvät mahdollisuudet antaa tietoja aiheesta. KRP:stä haastatteluun vastasi ylitarkastaja Anu Jaakkola ja ESAVI:sta ylitarkastaja Timo Aalto. Välimatkojen ja aikataulujen takia haastattelut tehtiin sähköpostin välityksellä. Kysymysrunko haastattelua varten oli valmiina, mutta haastateltavat saivat vastata kysymyksiin täysin omin sanoin, eli kyseessä on puolistrukturoitu haastattelu (Eskola ja Suoranta 1996, 65). Haastattelurunko on työn lopussa liitteenä 1.

Työtä ei ole jaettu erikseen teoria- ja tutkimusosioihin, vaan työssä edetään käsitellen yksi asiakokonaisuus kerralla kokonaan ja haastattelun vastaukset on purettu tekstin sekaan. Tätä tapaa kutsutaan myös vetoketjumalliksi (Vuorijärvi ja Boedecker 2015, 8). Menetelmän tarkoituksena on muodostaa työstä selkeä ja helppolukuinen kokonaisuus, joka etenee loogisessa järjestyksessä lukijan pysyessä helposti mukana. Johdannon jälkeen ensimmäisenä työssä perehdytään rahanpesuun ilmiönä ja käydään läpi sen tunnusmerkistöä, menetelmiä ja yleisyyttä sekä tärkeimmät sen torjunnasta vastaavat osapuolet. Sen jälkeen tutustutaan uuteen lainsäädäntöön sen taustoista olennaisimpiin vaikutuksiin asti. Sitä seuraavassa luvussa kerrotaan tilitoimistojen velvollisuudet sekä ohjeet niiden täyttämiseksi ja työn loppu on varattu pohdinnalle tuloksista ja prosessista.

1.3 Käytetyt lyhenteet ja määritelmät

COE = Council of Europe, Euroopan neuvosto

ESAVI = Etelä-Suomen aluehallintovirasto

EU = Euroopan Unioni

FATF = Financial Action Task Force (on Money Laundering), rahanpesun vastainen toimintaryhmä

KRP = Keskusrikospoliisi

HaVM = Hallintovaliokunnan mietintö

HE = Hallituksen esitys

IMF = International Monetary Fund, Kansainvälinen valuuttarahasto

OECD = Organisation for Economic Cooperation and Development, Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö

PRH = Patentti- ja rekisterihallitus

SM = Sisäministeriö

UNODC = United Nations Office on Drugs and Crime, YK:n huumausaine- ja rikosasioiden toimisto

UNTC = United Nations Treaty Collection, YK:n sopimuskokoelma

VM = Valtiovarainministeriö

VNK = Valtioneuvoston kanslia

VP = Valtiopäivät

YK = Yhdistyneet kansakunnat

2 RAHANPESU

2.1 Määritelmä ja tunnusmerkistö

Rahanpesulla tarkoitetaan toimia, joiden tarkoituksena on peittää rikoksella hankitun varallisuuden laitton alkuperä ja saada näin rikoshyöty siirretyksi lailliseen talousjärjestelmään. Laajemmin määriteltynä rahanpesuksi voidaan luokitella myös laillisesti hankitun omaisuuden laitton käyttö tai kaikki rikoshyötyyn kohdistuvat toimet, kuten sen hankkiminen, hallussapito ja käyttäminen. Rahanpesuun sen laajassa merkityksessä voi näin ollen syyllistyä kuka vain rahasuorituksia rikolliselta vastaanotava ollessaan tietoinen varojen alkuperästä. Rahanpesun määritelmä kansainvälisissä sopimuksissa ja EU:n direktiiveissä perustuu vuonna 1988 tehdyssä YK:n huumekaupan vastaisessa Wienin yleis-sopimuksessa esitettyyn määritelmään. (Sahavirta 2008, 21–23)

Rahanpesu vaatii aina esirikoksen, joka rahanpesulla pyritään salaamaan. Rahanpesu mahdollistaa rikollisen toiminnan jatkumisen ja rahoituksen, joten sitä voidaan hyvällä syyllä pitää vakavana rikollisuutena. Ongelma on kansainvälinen, sillä usein rikoshyöty siirretään eri valtioon ylikansallista rahoitusjärjestelmää hyväksikäyttäen ja rahanpesu sekä siihen liittyvä järjestäytynyt rikollisuus voi olla haitallista koko yhteiskunnan kannalta. (Sahavirta 2007, 146)

Käsitteenä rahanpesun uskotaan syntyneen Yhdysvalloissa 1920-luvulla järjestäytyneitä rikollisuutta tutkittaessa. Tuolloin mafian sanotaan peitelleen laitonta toimintaansa esimerkiksi kolikoilla toimivien automaattipesuloiden avulla, jotka mahdollistivat asiakkailta saatujen suurten kolikkomäärien tallettamisen pankkeihin epäilyksiä herättämättä. Yleisempään käyttöön käsite vakiintui 1970-luvulla ja tuomioistuimen ratkaisussa sitä käytettiin ensimmäisen kerran vuonna 1982 Yhdysvalloissa ratkaisussa Kolumbian huumekaupan tuottojen konfiskoimisesta. Sahavirran mukaan rahanpesu on ilmiönä kuitenkin ”yhtä vanha kuin ihmisen tarve piilottaa varallisuutensa uteliailta silmiltä ja kateellisilta käsiltä”. (Sahavirta 2008, 19–20)

Suomen lainsäädännössä rahanpesu määritellään rikoslain (39/1889) 32 luvun 6 §:ssä seuraavasti:

Joka

- 1) ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaa rikoksentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka
 - 2) peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä,
- on tuomittava rahanpesusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.
Yritys on rangaistava.

Lisäksi laissa on määritelty törkeä ja tuottamuksellinen tekomuoto sekä rahanpesurikkomus. Törkeän rahanpesun tunnusmerkistö täyttyy, kun rikoksella saatu omaisuus on ollut erittäin arvokas tai rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti. Tuottamukselliseen rahanpesuun taas syyllistyy 6 pykälässä tarkoitettuihin toimiin törkeästä huolimattomuudesta ryhtyvä. Rahanpesurikkomus on lievin muoto ja siitä tuomitaan, jos rahanpesu tai tuottamuksellinen rahanpesu, huomioon ottaen omaisuuden arvo tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. (Rikoslaki 32 luku 6–10 §)

Rahanpesusta tai tuottamuksellisesta rahanpesusta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Törkeästä rahanpesusta rangaistus on aina vankeutta neljästä kuukaudesta kuuteen vuoteen ja rahanpesurikkomuksesta sakkoa. Olennaista rangaistavuuden kannalta on se, onko rahanpesijä itse osallistunut esirikokseen, sillä 11 §:n rajoitussäännösten mukaan esirikokseen osallistuneita ei tuomita erikseen rahanpesusta. Poikkeuksena tähän kuitenkin henkilö voidaan tuomita törkeästä rahanpesusta, mikäli se muodostaa olennaisimman osan rikoskokonaisuudesta. Rahanpesurikoksen kohteena ollut omaisuus tuomitaan aina menetetyksi valtiolle. (Rikoslaki 32 luku 6–12 §)

Rahanpesu kriminalisoitiin Suomessa vuonna 1994, mutta siitä rankaistiin kätkemisrikoksena, kunnes vuonna 2003 tuli voimaan itsenäinen rahanpesun kieltävä pykälä. Samalla rahanpesu sai rikoslaissa oman kätkemisrikoksesta erillisen entistä laajemman tunnusmerkistön. Tunnusmerkistöjen erottelun perusteena olivat perinteisen kätkemisrikoksen ja rahanpesun tekotapojen melko suuret eroavaisuudet ja itsenäisen tunnusmerkistön tuoma hyöty kansainväliseen yhteistyöhön sekä tarve korostaa erikseen rahanpesun merkitystä osana järjestäytyneitä rikollisuuksia. (Neira, Perämaa, Vasara, Jantunen ja Lehtilä 2016, 8–9.) Rahanpesun esirikosten soveltamisalaa ei myöskään rajattu millään tavalla, toisin kuin kätkemisrikoksissa, jotka voivat kohdistua vain tietyillä rikoksilla hankittuun omaisuuteen (Rikoslaki 32 luku 1 §).

2.2 Vaiheet ja menetelmät

Tapoja pestä rahaa on yhtä monta kuin on rahanpesijöitäkin. Mitä suuremmasta rikoshyödyistä on kyse, sitä enemmän rahanpesuun täytyy yleensä käyttää aikaa ja rahaa. Muita menetelmän valintaan vaikuttavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi pesijän taidot ja mielikuvitus sekä ulkoiset edellytykset pesemiselle. Menetelmät voivat olla hyvinkin tavanomaisia ja jokapäiväisiä toimia, mutta yleensä rahanpesusta puhuttaessa on kyse rahoitusjärjestelmän ja talouselämän laillisten toimintojen ammattimaisesta ja monimutkaisesta väärinkäyttämisestä. Yleisesti rahanpesuprosessi voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen, jotka ovat sijoitus-, harhautus- ja palautusvaihe. (Sahavirta 2008, 22, 24–25)

Sijoitusvaiheessa rikoshyöty siirretään pankkijärjestelmään tai maantieteellisesti paikasta toiseen sen siirtämiseksi laittomasta lailliseen talouteen. Tässä vaiheessa kiinnijäämisen riski ja mahdollisuudet estää rahanpesu sekä selvittää esirikos ovat suurimmillaan, sillä pesijä joutuu kohtaamaan fyysisesti laillisen talouden edustajat, joilla on velvollisuus tunnistaa asiakkaansa ja ilmoittaa epäilyttävistä liiketoimista viranomaisille. Tyypillisesti rikoksella hankitut käteisvarat talletetaan tarkoitusta varten

avatulle pankkitilille, joita voi olla useampikin, jolloin useamman henkilön tallettaessa varoja hajautetusti eri pankkeihin vastaanottajan on mahdotonta tunnistaa varojen yhteistä laitonta alkuperää. Yksi mahdollinen tapa on väärentää kirjanpitäjän avulla tositteita varojen alkuperästä peiteyryksen kirjanpitoon. Sijoitusvaiheessa rikoshyöty voidaan myös siirtää lailliseen vaihdantaan ostamalla kulu-
tustavaroita rahanpesijän tai esirikollisen yksityistalouteen, jolloin kaksi muuta vaihetta ovat tarpeettomia. (Sahavirta 2008, 26–27, 30, 34)

Sijoitusvaiheessa suurin rooli mahdollisina rahanpesukanavina on rahoituslaitoksilla ja siksi erityisesti pankit ovat olleet rahanpesun torjunnasta vastaavien viranomaisten ja lainsäätäjien mielenkiinnon kohteena. Pankeilta ei voida kuitenkaan vaatia edes suurimman osan laittomista tapahtumista havaitsemista, keskeyttämistä ja viranomaisille ilmoittamista pankkijärjestelmissä suoritettavien liiketapahtumien suuren määrän takia. 2000-luvun aikana rahoituslaitokset ovat kuitenkin suoriutuneet velvollisuuksistaan hyvin, sillä rikollisten uskotaan siirtyneen pienemmän kiinnijäämisriskin menetelmiin, mutta historiasta löytyy käänteisiäkin esimerkkejä, joissa pankin henkilökunta on jopa itse syylistynyt laajamittaiseen rahanpesuun. (Sahavirta 2008, 27–28)

Kun sijoitusvaiheessa varat on saatu lailliseen järjestelmään, seuraa harhautusvaihe, jossa pyritään häivyttämään varojen alkuperä sekä niihin määräysvaltaa käyttävän henkilöllisyys. Harhautusvaiheessa voidaan hyödyntää rahoituslaitosten lisäksi erilaisia liiketoiminnassa käytettyjä rahoitusjärjestelyjä ja kansainvälisen kaupan menettelyjä. Usein apuna käytetään veroparatiiseihin perustettuja yhtiöitä. Veroparatiiseiksi määritellään valtiot tai alueet, joissa on hyvin matala tai olematon verotus ulkomaalaisille. Lisäksi näissä maissa noudatetaan tiukkaa pankkisalaisuutta, joten tietojen saaminen niissä suoritetuista liiketoimista on vaikeaa. (Sahavirta 2008, 31–33)

Palautusvaiheessa varojen alkuperä voidaan osoittaa näennäisesti lailliseksi, jolloin esirikoksen tekijä voi sijoittaa ne julkisesti lailliseen talouteen. Epäilyksien välttämiseksi kaikkia varoja ei kuitenkaan aina palauteta kerralla esirikolliselle, vaan ne voidaan naamioida laillisesti hankituksi vakituiseksi toimeentuloksi esimerkiksi palkkatuloina yritystoiminnasta. (Sahavirta 2008, 33–34)

2.3 Rahanpesun torjunta

Rahanpesun torjunta jakautuu preventiivisiin eli ennaltaehkäiseviin ja repressiivisiin eli jälkikäteen vaikuttaviin keinoihin. Preventiivisen torjunnan kannalta on tärkeää, että rahanpesua koskeva lainsäädäntö ja toimenpiteet ovat kansainvälisesti mahdollisimman yhtenäisiä, jotta ei syntyisi heikosti valvottuja rahanpesukeskuksia, joissa ammattimaiset rikolliset voivat pestä rahaa turvallisesti. Suomessa tärkein preventiivinen torjuntakeino on tietyille yhteisöille ja elinkeinonharjoittajille asetettu ilmoitusvelvollisuus epäilyttävistä liiketoimista (Sahavirta 2007, 148). Repressiivistä keinoista merkittävin on rikoshyödyn pois ottaminen eli konfiskaatio. (Sahavirta 2008, 61, 67)

Rahanpesun kriminalisoinnin juuret ovat kansainvälisen huumausainekaupan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa. Rikoshyödyn pois ottaminen on 1980-luvulta lähtien nähty tehokkaaksi keinoksi näitä ilmiöitä vastaan, sillä sen uskotaan vähentävän yllykettä ryhtyä rikokseen. Sen lisäksi itse

rahanpesun on katsottu uhkaavan valtioiden taloutta, turvallisuutta ja poliittista järjestelmää sekä kansainvälisen rahoitusjärjestelmän luotettavuutta ja vakautta. Ensimmäisenä rahanpesu kriminalisoitiin Yhdysvalloissa, missä sen torjunnalle oli käytännön tarve järjestäytyneen rikollisuuden estämiseksi ja selvittämiseksi. Yhdysvalloilla on myös ollut vaikutusta rahanpesun kriminalisointiin maailmanlaajuisesti, mihin se on pyrkinyt omaa kansallista etuaan suojellakseen. Esimerkiksi Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) ja Euroopan neuvoston laatimiin sopimuksiin on otettu vaikutteita Yhdysvalloista. (Sahavirta 2008, 43–44, 137.) Tässä luvussa perehdytään rahanpesun torunnassa merkittävimpiin kansainvälisiin organisaatioihin ja sopimuksiin sekä Suomessa vaikuttaviin viranomaisiin.

2.3.1 Yhdistyneet Kansakunnat ja Euroopan neuvosto

Yhdistyneiden Kansakuntien laatima niin kutsuttu Wienin huumausaineyleissopimus vuodelta 1988 on ensimmäinen rahanpesunvastaisia määräyksiä sisältävä kansainvälinen sopimus. Sopimus tuli voimaan vuonna 1990 ja vuoteen 2017 mennessä sen on hyväksynyt 189 osapuolta (UNTC 2017). Sopimus laadittiin, koska huumausainerikollisuus nähtiin uhkana sekä yksilöiden terveydelle ja hyvinvoinnille että koko yhteiskuntajärjestykselle, ja rahanpesun kriminalisointi sekä rikoshyödyn pois ottaminen katsottiin tärkeiksi keinoiksi järjestäytyneen huumekaupan vastaisessa taistelussa. Sopimuksen tavoitteena oli huumausaineiden väärinkäytön estämisen lisäksi viedä rikollisilta huumekaupasta saatu hyöty, mihin pyrittiin kansainvälistä yhteistyötä tehostamalla. Sopimusta pidetään suurena harppauksena kansainvälisen rikosoikeuden kehityksessä ja siinä esitettyä rahanpesun määritelmää käytetään kaikissa myöhemmissä rahanpesua koskevissa kansainvälisissä sopimuksissa ja EU:n direktiiveissä, vaikka sopimuksessa ei vielä käytetty termiä rahanpesu. (Sahavirta 2008, 23, 78–79)

Seuraava merkittävä kansainvälinen instrumentti rahanpesun torjumiseksi oli Strasbourgin konfiskaatiosopimus, jonka valmistelun Euroopan neuvosto aloitti 1987 ja joka solmittiin 1990 sekä tuli voimaan 1993. Sopimus korostaa erityisesti rikoshyödyn pois ottamisen merkitystä tehokkaana kansainvälisen rikollisuuden torjuntakeinona. Sopimuksella haluttiin kehittää tehokkaita yhteistyökeinoja jäsenvaltioille, joiden lainsäädännöt poikkesivat toisistaan sisällöiltään ja menettelyiltään pyrkimättä kuitenkaan lainsäädäntöjen yhtenäistämiseen. Strasbourgin sopimus laadittiin Wienin sopimuksen käsitteistö ja systematiikka mahdollisimman paljon huomioon ottaen, mutta rajatummalta valtioryhmälle tarkoitettuna siinä nähtiin mahdolliseksi asettaa tiukempia velvollisuuksia sopimuksen osapuolille. Sitä ei kuitenkaan rajattu vain neuvoston jäsenmaille ja sen on ratifioinut kaikkien 47 Euroopan neuvoston jäsenmaan lisäksi Australia ja Kazakstan. (CoE 2017a ja Sahavirta 2008, 79–81)

2000-luvulla Euroopan neuvosto on katsonut rahanpesun toteuttamistapojen ja torjuntakeinojen kehittyneen sen verran, että Strasbourgin sopimusta laajentamaan ja päivittämään laadittiin vuonna 2005 Varsovan sopimus. Se on soveltamisalaltaan edeltäjänsä laajempi ja ottaa huomioon myös terrorismin rahoituksen syyskuun 11. päivän 2001 tapahtumista johtuen. Strasbourgin sopimuksesta poiketen Varsovan sopimus sääntelee myös rahanpesun preventiivistä torjuntaa jäsenmaissaan. Sopimus tuli voimaan 2008 ja sen on ratifioinut 33 valtiota ja allekirjoittanut ratifioimatta kahdeksan valtiota sekä Euroopan Unioni. (CoE 2017b ja Sahavirta 2008, 81)

2.3.2 Financial Action Task Force

Kansainvälisesti merkittävin toimija rahanpesun preventiiviseksi torjumiseksi on vuonna 1989 Pariisin G7-huippukokouksessa perustettu Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD:n alainen rahanpesun vastainen toimintaryhmä FATF. Sen jäseniksi kuuluu tällä hetkellä 35 maata ja kaksi alueellista organisaatiota (FATF 2017a). FATF:n tarkoituksena on antaa suosituksia toimenpiteistä, joilla sen jäsenmaat voivat tehokkaasti ennaltaehkäistä rahanpesua ja terrorismin rahoittamista. Näillä suosituksilla on ollut paljon vaikutusta rahanpesulainsäädäntöihin ympäri maailman ja myös Euroopan Unionin ja Suomen rahanpesulainsäädäntö pohjautuu niihin. (Sahavirta 2007, 147–148.) Vuonna 2001 FATF laajensi toimintaansa myös terrorismin rahoituksen estämiseen, mikä on varsinkin viime vuosina nousseen terroriuhan ja useiden iskujen vuoksi noussut etusijalle FATF:n toiminnassa (FATF 2017b).

FATF valvoo lainsäädännön ja viranomaisten toimintaa jäsenissään arviointi- ja seurantaraporttien avulla sekä antaa säännöllisesti julkilausuman valtioista, joissa rahanpesun vastaiset toimet eivät ole kansainväliset velvoitteet täyttäviä. Suomi on ollut FATF:n jäsen vuodesta 1991 ja viimeisimmän Suomea koskevan raportin FAFT hyväksyi vuonna 2013. (SM 2017.) Vuonna 2000 FATF alkoi myös pitää listaa yhteistyöhaluttomista valtioista ja alueista. Listalla oli enimmillään 23 valtiota, joista viimeinenkin poistui listalta vuonna 2006. (FATF 2009)

2.3.3 Rahanpesun selvittelykeskus

Rahanpesun estämisestä vastaava viranomainen Suomessa on vuonna 1998 perustettu Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskus. Uuden rahanpesulain ohella heinäkuussa 2017 tuli voimaan laki rahanpesun selvittelykeskuksesta (445/2017), jonka 2 §:ssä keskuksen tehtäviksi määritellään:

- 1) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen, paljastaminen ja selvittäminen sekä tutkintaan saattaminen;
- 2) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain (444/2017) 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen ilmoitusten vastaanottaminen ja analysointi sekä palautteen antaminen niiden vaikutuksista;
- 3) yhteistyö viranomaisten kanssa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnassa;
- 4) yhteistyö ja tietojenvaihto rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä huolehtivien vieraan valtion viranomaisten ja kansainvälisten järjestöjen kanssa;
- 5) yhteistyö ilmoitusvelvollisten kanssa;
- 6) tilaston pitäminen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen ilmoitusten ja mainitun luvun 5 §:ssä säädettyjen liiketoimien keskeytysten lukumäärästä, tutkintaan saatettujen epäilyttäviä liiketoimia koskevien ilmoitusten lukumäärästä sekä tehdyistä, vastaanotetuista, evätyistä ja vastatuista tietopyynnöistä;

7) varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain (325/2013) 3 §:n 2 momentissa tarkoitettujen ilmoitusten vastaanotto ja käsittely, mainitun lain 4 §:ssä tarkoitettujen jäädyttämisspäätösten edellytysten selvittäminen ja jäädyttämisspäätöksiä koskevien esitysten tekeminen.

Rahanpesun selvittelykeskuksen toiminta jakautuu kolmeen eri ryhmään. Selvittelyryhmä arvioi ja selvittelee saapuneita ilmoituksia epäilyttävistä liiketoimista sekä kirjaa ne rahanpesurekisteriin. Lisäksi sen tehtäviin kuuluu ensivaiheen poliisitutinnan suorittaminen sekä tarvittaessa ilmoitusten saattaminen esitutkintaan ja yhteydenpito sidosryhmien kanssa. Terrorismin rahoituksen torjunnan ja varojen hallinnollisen jäädyttämisen ryhmä vastaa kaikista terrorismin rahoituksen torjuntaan liittyvistä asioista. Analyysiryhmän tehtävänä on yksikön operatiivisen ja strategisen analyysin tuottaminen, tilastojen ja vuosikertomuksen tuottaminen sekä käytettävien tietojärjestelmien kehittäminen. (Poliisi 2017a)

2.3.4 Ilmoitusvelvolliset ja niiden valvonta

Niin kutsuttuja ilmoitusvelvollisia ovat rahanpesulain 1 luvun 2 §:ssä listatuilla toimialoilla toimivat tahot, jotka ovat velvollisia ilmoittamaan rahanpesun selvittelykeskukselle havaitsemistaan epäilyttävistä liiketoimista. Liiketoimea on syytä pitää epäilyttävänä, jos se on poikkeuksellisen suuri, sen taloudellinen tarkoitus on epäselvä tai se on muuten yhteensopimaton asiakkaan taloudellisen tilanteen ja liiketoiminnan kanssa (Finanssivalvonta 2015b). Yhteensä näitä ilmoitusvelvollisia toimialoja on yli 20 ja niihin lukeutuu esimerkiksi finanssialan toimijat, asianajajat, rahapeliyhteisöt, tilitoimistot ja tilintarkastajat. Ilmoitusvelvollisuuden perusteena on näiden tahojen mahdollisuus havaita rahanpesua tai tulla hyväksikäytetyksi rahanpesutarkoitukseen normaalissa toiminnassaan (ESAVI 2015a, 1).

Ilmoitusvelvollisista selvästi merkittävimpiä ilmoittajia ovat viime vuosina olleet maksunvälitystä ja valuutanvaihtoa tarjoavat tahot. Vuonna 2016 niiltä tulleiden ilmoitusten määrä väheni selvästi verrattuna edellisvuoteen, mutta osuus oli edelleen lähes puolet kaikista ilmoituksista. Niiden jälkeen eniten ilmoituksia tulee rahapeli-toiminnasta ja pankeilta. Vuonna 2016 lähes 99 % ilmoituksista tuli tähän kärkikolmikkoon kuuluvilta tahoilta. Kaikilta muilta tulleita ilmoituksia oli yhteensä vain muutama sata. Varsinkin tilitoimistojen tekemiä ilmoituksia on ollut vuosittain todella vähän ja ilmiön mahdollisia syitä pohditaan kohdassa 4.2.4 Tilitoimistot ilmoitusvelvollisina. (Taulukko 1)

Taulukko 1. Ilmoittajatahot rahanpesuilmoituksissa (KRP 2017, 6.)

Ilmoittajatahot	2015	2016
Yleistä maksujenvälitystä tarjoava (sisältää valuutanvaihdon)	26464	15321
Rahapeli-toiminta	9343	12165
Pankki	1592	3258
Kotimainen muu viranomaisen	70	111
Arvotavarakauppias	103	91
Muu luotto- ja rahoituslaitos	27	88
Muu tietolähde	35	85
Vakuutusyhtiö	33	32
Tilintarkastusyhteisö	6	15
Kiinteistönvälittäjä	8	11
Lakimiehet	5	7
Kotimainen poliisiviranomainen	7	5
Sijoituspalveluyhtiö	3	3
Kirjanpito-toimisto	5	2
Panttilainaamo	2	0
Yhteensä	37703	31194

Ilmoitusvelvollisten valvonnasta vastaavia viranomaisia ovat Finanssivalvonta, aluehallintovirasto, Poliisihallitus, Patentti- ja rekisterihallitus (PRH) sekä Asianajajayhdistys. Suurinta osaa valvoo Finanssivalvonta tai aluehallintovirasto, mutta Poliisihallitus valvoo rahapeliyhtiöitä, PRH tilintarkastajia ja Asianajajayhdistys asianajajia. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 7 luku 1 §)

Finanssivalvonta vastaa pääasiassa finanssialalla toimivien ilmoitusvelvollisten valvonnasta, paitsi eräistä luottolaitoslaissa ja sijoituspalvelulaissa tarkoitetuista elinkeinonharjoittajista, jotka kuuluvat aluehallintoviraston valvottaviin (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 6 luku 1 §). Etelä-Suomen aluehallintovirasto valvoo valtakunnallisesti rahanpesulain muissa ilmoitusvelvollisissa elinkeinonharjoittajissa. Näihin ilmoitusvelvollisiin sisältyvät esimerkiksi tilitoimistot. Valvonnan painopisteenä on varmistaa ilmoitusvelvollisten tietoisuus heille laissa asetetuista velvoitteista, joten ohjeistaminen ja tiedottaminen ovat suuressa roolissa. ESAVI voi selvityspyyntöjä lähettämällä tarkastaa, miten ilmoitusvelvolliset noudattavat lain velvoitteita. Tarvittaessa ESAVI:lla on myös oikeus tehdä tarkastuksia ilmoitusvelvollisten toimitiloihin. (ESAVI 2017a)

Aluehallintoviraston tehtävänä on myös 1.7.2019 alkaen pitää valvomistaan ilmoitusvelvollisista rekisteriä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi (rahanpesun valvontarekisteri), jolla korvataan vanhan lain mukaiset yrityspalvelurekisteri ja valuutanvaihtorekisteri. Ilmoitusvelvollisen on tehtävä hakemus rahanpesun valvontarekisteriin merkitsemiseksi 14 vuorokauden kuluessa tultuaan rahanpesulain soveltamisalan piriin. Rekisteriin merkitään ilmoitusvelvollisen toiminimi, mahdollinen aputoiminimi, y-tunnus, rekisteröinnin päivämäärä, toimipaikkojen käyntiosoitteet ja harjoitettu elinkeinotoiminta. Yksityiseltä elinkeinonharjoittajalta rekisteriin merkitään lisäksi täydellinen nimi, kansalaisuus ja henkilötunnus tai sen puuttuessa syntymäaika. Rekisteriin merkitään myös hallinnol-

liset seuraamukset sekä rekisteristä poistamisen syy ja ajankohta. Rekisteristä voidaan poistaa ilmoitusvelvollinen, joka ei enää täytä rekisteröinnin edellytyksiä, on rikkonut olennaisesti rahanpesulakia tai ESAVI:n määräyksiä tai on lopettanut toimintansa. Jokaisella on oikeus saada y-tunnuksella tai toiminimellä yksilöimästään yrityksestä rekisteriin tallennetut tiedot. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 5 luku ja 9 luku 7 §)

2.4 Rahanpesun yleisyys

2.4.1 Arviot ilmiön laajuudesta

Rahanpesun määrää ja laajuutta on mahdotonta arvioida luotettavasti, sillä toiminta tapahtuu pihalla lailliselta yhteiskunnalta. Maailmalla yleisyydestä tehdyt erilaiset arviot perustuvat yleensä oletuksiin globaalin huumekaupan arvosta, mutta myös huumekaupan laajuutta on erittäin vaikeaa arvioida luotettavasti. (Sahavirta 2008, 38.) Kansainvälinen valuuttarahasto (IMF) on arvioinut koko maailman rahanpesun arvoksi 2-5 % maailman bruttokansantuotteesta. Vuonna 2009 YK:n huumeaine- ja rikosasioiden toimisto (UNODC) taas arvioi arvoksi 1,6 biljoonaa dollaria tai 2,7 % maailman bruttokansantuotteesta. Kehittyvissä maissa rahanpesun arvon suhteessa bruttokansantuotteeseen arvioitiin olevan suurempi. (HE 228/2016 vp, 6)

Maailmanlaajuisesti huumekauppa tuottaa eniten pestävää rahaa, mutta Suomessa suurin osa tulee talousrikollisuudesta (Poliisi 2017b). Pestävän rahan kokonaismäärästä ei Suomessakaan ole tehty luotettavia arvioita, mutta suhteuttamiseen voidaan käyttää viime vuosien huumekaupan arvoa ja talousrikollisuuden tuottamien vahinkojen määrää, jotka ovat 2000-luvulla olleet noin 100 ja 150 miljoonaa euroa vuosittain. Suomessa uskotaan pestävän myös ulkomailla tehtyjen rikosten tuottama rikoshyötyä, jonka määrää ei ole arvioitu. (Sahavirta 2007, 147)

Kuitenkin sekä Suomessa että maailmalla rahanpesutuomioiden määrä ja konfiskoidun rikoshyödyn arvo ovat todella pieniä verrattuna rahanpesun arvioituun kokonaismäärään. Suomessa yksi syy rahanpesutuomioiden vähäiseen määrään lienee se, ettei rikosentekijän itse rikoshyötyyn kohdistamia toimia katsota rangaistavaksi rahanpesuksi. Arviot rahanpesun määrästä perustuvat rahanpesun yleismääritelmään, mutta kansainvälisestikin rangaistavan rahanpesun ala on usein tätä suppeampi. (Sahavirta 2008, 40–42)

2.4.2 Rahanpesuepäilyt Suomessa

Vuonna 2016 Suomessa rahanpesun torjunnasta vastaavalle rahanpesun selvittelykeskukselle tehtiin yhteensä 31 194 ilmoitusta epäilyttävistä liiketoimista. Ilmoitusten määrässä oli noin 17 % prosenttia laskua edellisen vuoden luvusta 37 703, mutta ilmoituksiin sisältyvien tapahtumien määrä nousi noin viidellä prosentilla 880 390:sta 922 167:ään. Näiden ilmoitusten perusteella rahanpesun selvittelykeskus luovutti tietoja 1023 juttuun liittyen. 63 % tiedonluovutuksista tehtiin muille viranomaisille rikosten estämiseksi tai paljastamiseksi. (KRP 2017, 5–7)

Uusi esitutkinta aloitettiin 56 keskuksen paljastamasta asiakokonaisuudesta ja tietoja luovutettiin 320 valmiiksi käynnissä olevaan esitutkintaan (KRP 2017, 7). Esitutkinnoissa esiintyi yhteensä 628 rikosnimikettä, yleisimpinä talousrikokset ja petokset. Varsinaisten rahanpesurikosnimikkeiden määrä oli melko pieni jääden noin 13 prosenttiin, mahdollisesti johtuen lainsäädännöstä, jossa esirikollisen ei katsota syyllistyvän erikseen rahanpesuun. (Taulukko 2)

Taulukko 2. Rikosnimikkeet luovutusten kohteena olleissa rikosilmoituksissa, 20 yleisintä nimikettä (KRP 2017, 7.)

Rikosnimike	Nimikkeiden määrä
Törkeä petos	81
Petos	61
Törkeä rahanpesu	55
Törkeä kirjanpitorikos	53
Törkeä veropetos	50
Tutkinta liiketoimintakiellon määräämiseksi	42
Rekisterimerkintärikos	36
Rahanpesu	27
Törkeä velallisen epärehellisyys	27
Maksuvälinepetos	11
Väärennys	11
Liiketoimintakiellon rikkominen	10
Törkeä kavallus	10
Varkaus	9
Identiteettivarkaus	8
Törkeä työeläkevakuutusmaksupetos	8
Törkeä velallisen petos	8
Huumausainerikos	7
Liiketoimintakiellon valvonta	7
Törkeä maksuvälinepetos	7
Muut nimikkeet	100
Yhteensä	628

3 UUSI RAHANPESULAKI

3.1 Hankkeen tausta ja tarkoitus

Hankkeen tarkoituksena oli panna kansallisesti täytäntöön Euroopan unionin neljäs rahanpesudirektiivi ja toinen maksajan tiedot -asetus. Uuden lainsäädännön tavoitteena on tehostaa rahanpesun ja terrorismin rahoituksen ennalta ehkäisyä painottamalla entistä enemmän riskien arvioimista. Rahanpesulain uudistamisen lisäksi ehdotettiin annettavaksi erillinen laki rahanpesun selvittelykeskuksesta sekä muutettavaksi 25 muuta lakia. (HE 228/2016 vp, 1)

Ehdotuksen rahanpesudirektiivin uudistamiseksi antoi Euroopan komissio helmikuussa 2013. Ehdotus perustui FATF:n uusimpiin suosituksiin rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämiseksi. Euroopan parlamentti ja neuvosto antoivat neljännen rahanpesudirektiivin (2015/849/EU) 20.5.2017. Jäsenvaltioille annettiin tehtäväksi saattaa direktiivin tuomat muutokset voimaan kansallisesti viimeistään 26.6.2017. (VM 2017a)

Neljäs rahanpesudirektiivi perustuu aiemmin voimassa olleeseen kolmanteen rahanpesudirektiiviin, mutta tuo siihen merkittäviä muutoksia, joista yksi tärkeimmistä on riskiperusteisen lähestymistavan korostaminen entistä enemmän. Direktiivi myös velvoittaa oikeushenkilöt ilmoittamaan tosiasialiset edunsaajansa eli ne luonnolliset henkilöt, jotka joko omistavat oikeushenkilön tai käyttävät valtaa siinä. Tosiasialisten edunsaajien tunnistaminen on erityisen tärkeää rahanpesun estämiseksi sijoitus- ja harhautusvaiheissa. (Siclari, Fratangelo ja Formisani 2016, 11, 27.) Muita keskeisimpiä muutoksia ovat esimerkiksi poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön määritelmän laajentaminen, kansallisen riskiarvion laatimisvelvoite ja viranomaisten välisen yhteistyön tehostaminen. (VM 2017a)

Euroopan komissio antoi samalla myös ehdotuksen uudeksi varainsiirtoasetukseksi, jota kutsutaan myös nimellä toinen maksajan tiedot -asetus. Euroopan parlamentti ja neuvosto antoivat asetuksen 2015/847/EU samana päivänä kuin direktiivinkin ja myös se piti panna täytäntöön kansallisesti samassa määräajassa. Asetuksen tarkoituksena oli varmistaa FATF:n vuonna 2012 hyväksymien normien täytäntöönpano koko unionissa yhtenäisellä tavalla. (VM 2017a)

3.2 Lainsäädäntöprosessi

3.2.1 Hallituksen esityksen valmistelu

Suomessa uuden rahanpesulain ja muiden tarvittavien lakimuutosten valmistelu aloitettiin 19.12.2014, kun valtiovarainministeriö asetti sitä varten työryhmän. Työryhmän tehtäväksi asetettiin valmistella hallituksen esityksen muotoon lakiehdotukset, joilla pannaan kansallisesti täytäntöön uudet EU:n säädökset ja FATF:n suositukset. Työryhmän toimikaudeksi asetettiin 14.1.2015 – 30.10.2015 ja sen muistio julkaistiin ja lähetettiin lausunnoille 12.11.2015. Tammikuussa 2016 kymmenet eri sidosryhmät, joihin kuului muun muassa rahanpesulain valvonnasta vastaavat osapuolet, antoivat lausuntonsa työryhmän muistiosta. (VM 2017b)

Etelä-Suomen aluehallintovirasto katsoi lausunnossaan lakiehdotuksen olleen puutteellisesti ja liian kiireellisesti valmisteltu. Ongelmana pidettiin erityisesti sitä, että lain soveltamisala oli joiltain osin epäselvä, mutta sanktiot velvollisuuksien laiminlyönneistä kovia. Esityksen todettiin olevan monelta osin virheellinen ja puutteellisesti perusteltu. ESAVI myös toivoi sen ja Finanssivalvonnan valvontavastuun työnjaon uudelleenarviointia, koska ESAVI katsoi Finanssivalvonnan olevan parhaiten soveltuva viranomaisen tiettyjen ilmoitusvelvollisten valvontaan, joista valvontavastuu oli kuitenkin ESAVI:lla. (ESAVI 2016.) Keskusrikospoliisi toivoi omassa lausunnossaan rahanpesun selvittelykeskuksen oikeutta keskeyttää liiketoimi pidennettäväksi viidestä kymmeneen arkipäivään. Yleisesti ottaen lakiehdotuksen tavoitteita pidettiin tärkeinä, mutta monissa lausunnoissa oltiin huolissaan yritysten hallinnollisen taakan ja kustannusten lisääntymisestä. (SM 2016)

Lakiehdotuksen valmistelua jatkettiin sisäministeriössä, tavoitteena viimeistellä hallituksen esitys ottaen huomioon sen luonnoksesta annetut lausunnot ja EU:n tietosuojalainsäädännön uudistukset. Jatkovalmistelun aikana kuultiin suullisesti ulkopuolisia sidosryhmiä ja muutamat antoivat vielä jatkolausunnon (SM 2016, 21). Valtioneuvoston kanslian lainsäädännön arviointineuvosto antoi lausuntonsa 2.9.2016 ja ehdotti esitykseen lisäyksiä (VNK 2016). Hallituksen esitys annettiin eduskunnalle 3.11.2016. (Valtioneuvosto 2017)

3.2.2 Eduskuntakäsittely ja voimaantulo

Hallituksen esityksen käsittely alkoi eduskunnassa 15.11.2016 pidetyssä täysistunnossa lähetekeskustelulla. Asia lähetettiin hallintovaliokuntaan mietinnön antamista varten sekä perustuslakivaliokuntaan, lakivaliokuntaan ja talousvaliokuntaan, jotta ne voivat antaa lausuntonsa hallintovaliokunnalle. Mietinnössään hallintovaliokunta ehdotti hallituksen esitystä hyväksyttäväksi muutettuna (HaVM 8/2017 vp, 43). Täysistunnossa 23.5.2017 mietintö pantiin pöydälle seuraavana päivänä pidettävään täysistuntoon ja asian ensimmäinen käsittely saatiin päätökseen 31.5.2017. Ensimmäisessä käsittelyssä eduskunta hyväksyi lakiehdotuksen mietinnön mukaisena ja pysyi päätöksessään toisessa käsittelyssä 6.6.2017 ja asian käsittely saatiin päätökseen. (Eduskunta 2017)

Tasavallan presidentti allekirjoitti lain 28.6.2017 ja se tuli voimaan 3.7.2017. Rahanpesun valvontarekisteriä koskeva lain 5 luku tulee kuitenkin voimaan vasta 1.7.2019 ja 6 luvun tosiasiallisten edunsaajien tietoja koskevat 2 ja 3 pykälät tulevat voimaan 1.1.2019. Ilmoitusvelvollisen riskiarvion ja poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön tunnistamisen menetelmien valmistumisen määräajaksi asetettiin siirtymäsäännöksillä 31.12.2017. Rahanpesun valvontarekisteriin on tehtävä hakemus kuuden kuukauden sisään lain voimaantulosta. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 9 luku 7–8 §)

3.3 Vaikutukset

Uuden rahanpesulain ohella voimaan tuli laki rahanpesun selvittelykeskuksesta ja muutoksia tehtiin 24 muuhun lakiin. Hallituksen esitykseen sisältyneet ehdotukset arvo-osuusjärjestelmästä ja selvitystoiminnasta annetun lain muuttamisesta hylättiin hallintovaliokunnan mietinnössä, koska eduskunta oli jo hyväksynyt uuden, sen kumoavan lain (HaVM 8/2017 vp, 38). Tässä luvussa keskitytään pääasiassa tilitoimistojen kannalta merkittävimpiin lainsäädännön uudistuksiin. Esimerkiksi rahapelejä tai välitystoimintaa koskevat lakimuutokset on rajattu työn ulkopuolelle.

Jaakkolan (2017-12-21) mukaan lainsäädännön nykytilassa ei ole kirjanpitäjien näkökulmasta puutteita, mutta ongelmia on lain soveltamisessa ja implementoinnissa käytäntöön. Rahanpesudirektiiviin ja sen johdosta Suomenkin lainsäädäntöön on kuitenkin tulossa lähivuosina vielä muutoksia. (Jaakkola 2017-12-21.) Aallon (2017-12-12) mukaan laissa olisi kuitenkin vielä joiltakin osin selkeytettävää ja lain esitöissä olisi tarpeen avata joidenkin pykälien tarkoitusta paremmin.

3.3.1 Riskiperusteinen lähestymistapa ja riskiarvio

Riskiperusteisuuden korostuminen oli työtä varten haastateltujen viranomaisten mielestä tilitoimistojen kannalta keskeisin muutos uudistuvassa lainsäädännössä (Aalto 2017-12-12 ja Jaakkola 2017-12-21). Jo aiempi uudella lailla kumottu laki rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämisestä ja selvittämisestä (503/2008) velvoitti ilmoitusvelvollisia riskiperusteiseen arviointiin. Vanhan lain mukaan tämä tarkoitti, että ilmoitusvelvollisen on otettava huomioon toimialaansa, tuotteisiinsa, palveluihinsa, teknologian kehitykseen, asiakkaisiinsa ja näiden liiketoimintaan liittyvät rahanpesun ja terrorismin rahoituksen riskit. Lisäksi riskien hallintaa koskevien menetelmien pitää olla riittävät toiminnan luonteeseen ja laajuuteen nähden. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 503/2008 2 luku 6 §.) Uusi lainsäädäntö korostaa riskiperusteista lähestymistapaa entisestään karsimalla laista asiakkaan tuntemisvelvollisuuden poikkeuksia koskevia säädöksiä, mutta ilmoitusvelvollinen voi jatkossakin soveltaa yksinkertaistettua menettelyä riskiarviointinsa perustuen (HE 228/2016 vp, 50). Sekä ilmoitusvelvolliset että valvontaviranomaiset ovat velvollisia laatimaan riskiarviot rahanpesun ja terrorismin rahoituksen riskien tunnistamiseksi ja arvioimiseksi. Riskiarvio laaditaan myös kansallisella tasolla ja siitä vastaa sisäministeriö. Riskiperusteisen arvioinnin määritelmää päivitettiin kattamaan maihin tai maantieteellisiin alueisiin ja jakelukanaviin liittyvät riskit. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 2 luku ja 3 luku 1 §)

Kansallisessa riskiarviossa tunnistetaan ja arvioidaan Suomen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskejä ottaen huomioon Euroopan komission laatima koko unionin laajuinen riskiarvio. Tarkoituksena on yksilöidä rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riskit toimialoilla, tehostaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaa, tukea torjuntakeinojen yhdenmukaistamista eri toimialoilla ja antaa valvontaviranomaisille sekä ilmoitusvelvollisille tietoa oman riskiarvionsa laatimisen tueksi. Riskiarviota on päivitettävä säännöllisesti ja sen yhteenveto on julkaistava. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 2 luku 1 §) Sisäministeriö ei ole vielä julkistanut riskiarviota, mutta julkaisuun asti ilmoitusvelvolliset ja valvontaviranomaiset voivat hyödyntää Jukaraisen ja Muttalaisen (2015) Poliisiammattikorkeakoululle laatimaa riskiarviota omien riskiarvioidensa laatimisessa.

Valvontaviranomaisen on otettava huomioon riskiarvionsa laatimisessa sekä komission että kansallinen riskiarvio ja valvomansa toimialan ilmoitusvelvollisiin, niiden asiakkaisiin, tuotteisiin ja palveluihin liittyvät riskit. Valvonnan laajuutta ja toistuvuutta suunnitellessa on otettava huomioon tehty riskiarvio, ilmoitusvelvollisen toiminnalle sallitut poikkeukset ja toimialaa koskevat riskit. Valvojakohdasta riskiarviota on päivitettävä säännöllisesti tai kun ilmoitusvelvollisen toiminnassa tapahtuu siihen merkittävästi vaikuttavia muutoksia. Riskiarvion yhteenveto on julkistettava. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 2 luku 2 §)

Etelä-Suomen aluehallintovirasto julkaisi riskiarvionsa yhteenvedon 14.12.2017. Yhteenvedossa riskitekijöinä esiin nousivat käteisen rahan käyttö, valeoikeustoimet, asiakasvaratilit ja erityistä asiantuntemusta vaativat liiketoimet. Asiakasvaratilejä lukuun ottamatta nämä kaikki muut riskit tai niiden havainnointi korostuu kirjanpitäjien työssä. Käteisen käyttö on nykyisin niin harvinaista, että suuria käteissuorituksia voidaan pitää epäilyttävinä ja kirjanpitäjillä on hyvät mahdollisuudet havaita ne. (ESAVI 2017b.) Asiakasvaratileillä taas ei ole kirjanpitovelvollisuutta, joten kirjanpitäjän on mahdollonta seurata niiden tapahtumia (Jukarainen ja Muttilainen 2015, 98).

Ilmoitusvelvollisen on laadittava riskiarvio sekä päivitettävä sitä säännöllisesti. Riskiarvio ja sen muutokset on pyynnöstä toimitettava valvontaviranomaiselle ilman aiheutonta viivytystä. Riskiarvion laadinnassa on otettava huomioon ilmoitusvelvollisen toiminnan luonne, koko ja laajuus. Nämä huomioon ottaen ilmoitusvelvollisella on oltava riittävät toimintaperiaatteet, menettelytavat ja valvonta rahanpesun ja terrorismin rahoituksen riskien vähentämiseksi ja tehokkaaksi hallitsemiseksi. Toimintaperiaatteita, menettelytapoja ja valvontaa on seurattava sekä kehitettävä niihin liittyviä toimenpiteitä. Riskiarvion on oltava valmis vuoden 2017 loppuun mennessä. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 2 luku 3 § ja 9 luku 8 §)

ESAVI on julkaissut ohjeen ilmoitusvelvollisen riskiarvion laatimisen avuksi. Riskiarvion laatiminen on syytä aloittaa omaan toimintaan liittyvien uhkien ja haavoittuvuuksien tunnistamisella ja listaamisella. Uhat ja haavoittuvuudet ovat voineet tulla aiemmin havaituiksi omassa toiminnassa tai esitetyiksi kansallisessa tai valvontaviranomaisen riskiarviossa. Uhkatekijöillä tarkoitetaan riskiperusteisen arvioinnin määritelmässä tarkoitettuja tekijöitä, jotka ilmoitusvelvollisen on otettava huomioon. Haavoittuvuudet taas ovat ilmoitusvelvollisen toiminnassa esiintyviä heikkouksia, joita voidaan yrittää hyväksikäyttää rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen ja näitä voivat olla esimerkiksi resurssit, toimintamallit, järjestelmät ja valvonta. (ESAVI 2017c, 3–4)

Uhkien ja haavoittuvuuksien tunnistamisen jälkeen kartoitetaan riskien hallintakeinot, joiden tarkoituksena on estää riskejä toteutumasta tai minimoida niiden toteutumisesta aiheutuvat vahingot. Tässä vaiheessa kannattaa huomioida ainakin tekijät, jotka liittyvät esimerkiksi asiakkaan tunnistamiseen, tietojen tallentamiseen, seurantaan, riskienhallinnan käytänteisiin, sisäiseen valvontaan ja työntekijöiden koulutukseen. Kun otetaan huomioon tunnistetut uhkatekijät ja haavoittuvuudet sekä

kartoitetut hallintakeinot, saadaan lopputulokseksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen jäännösriski, joka on olemassa hallintakeinoista huolimatta. Riskiarvioon tulee merkitä selkeästi jäännösriskin perustelut sekä arvio sen suuruudesta. (ESAVI 2017c, 4.)

Kun riskiarvio on valmis, hyväksytetään se yrityksen johdolla, minkä jälkeen huolehditaan sen päivittämisestä ja ajan tasalla pitämisestä. Päivityksen voi tehdä esimerkiksi vuosittain, mutta päivitystehyteen vaikuttavat esimerkiksi ilmoitusvelvollisen liiketoiminnan laajeneminen tai merkittävät muutokset, havainnot uudesta rahanpesuun liittyvästä toiminnasta tai muualta saatu tieto uusista rahanpesun riskeistä. Päivityksen yhteydessä on arvioitava hallintakeinojen toimivuutta uusien havaittujen riskien torjunnassa ja tehtävä merkintä päivityksestä sekä sen ajankohdasta. (ESAVI 2017c, 3, 5)

3.3.2 Asiakkaan tunteminen ja poliittisesti vaikutusvaltaiset henkilöt

Ilmoitusvelvollisella on velvollisuus tunnistaa asiakkaansa sekä todentaa tämän henkilöllisyys vakituisen asiakassuhteen perustamisen yhteydessä. Satunnaisten asiakkuuksien kohdalla asiakas on tunnistettava ja henkilöllisyys todennettava, kun liiketoimen tai toisiinsa kytkeytyvien liiketoimien suuruus ylittää 10 000 euroa. Uuden lain myötä rajaa laskettiin aiemmasta 15 000 eurosta ja lakiin lisättiin erillinen kohta käteisellä suoritettavasta tavaroiden myynnistä, jossa raja on sama. Tunnistaminen on suoritettava myös, jos on kyse maksajan tiedot asetuksen 3 artiklan 9 kohdassa tarkoitettusta 1000 euroa ylittävästä varojen siirrosta. Tällaisia ovat liiketoimet, jotka maksupalveluntarjoaja suorittaa ainakin osittain maksajan puolesta sähköisesti siirtääkseen varat maksunsaajalle maksupalveluntarjoajan kautta (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 2015/847 3 artikla 9 kohta).

Vanhan rahanpesulain mukaan ilmoitusvelvollisella on oltava asianmukaiset riskiperusteiseen arviointiin perustuvat menetelmät sen toteamiseksi, onko sen asiakas ulkomailla poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö. Uusi laki laajentaa soveltamisalaa myös kotimaisiin poliittisiin henkilöihin neljännen rahanpesudirektiivin velvoittamana. (HE 228/2016 vp, 110.) Poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön, tällaisen perheenjäsenen tai yhtiökumppanin kanssa asiakassuhteen aloittaminen on hyväksyttävä ilmoitusvelvollisen ylemmässä johdossa ja asiakassuhteessa on noudatettava jatkuvaa tehostettua seuranta. Asiakassuhteeseen liittyvistä varoista tai varallisuudesta on hankittava selvitys asianmukaisin toimenpitein. Poliittisesti vaikutusvaltaisia henkilöitä ovat esimerkiksi valtionpäämiehet, ministrit, kansanedustajat ja suurlähettiläät. Perheenjäsenenä pidetään heidän aviopuolisoita tai siihen rinnastettavia kumppaneita, lapsia edellä mainittuine puolisoineen sekä vanhempia. Jos henkilö ei ole toiminut vähintään vuoteen merkittävässä julkisessa tehtävässä, häntä ei pidetä enää poliittisesti vaikutusvaltaisena. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 1 luku 4 § ja 3 luku 13 §)

3.3.3 Tosiasiallisten edunsaajien tietojen rekisteröinti ja rahanpesun valvontarekisteri.

Kaikkien yhtiöiden, yhdistysten uskonnollisten yhdyskuntien ja säätiöiden on ilmoitusvelvollisuudesta riippumatta ylläpidettävä tietoja tosiasiallisista edunsaajistaan ja rekisteröidä heidät kaupparekisteriin 1.7.2019 mennessä. Rekisteröinnistä säädetään erikseen kaupparekisterilaissa, yhdistyslaissa,

uskonnonvapauslaissa ja säätiölaissa. (ESAVI 2017d, 4.) Yhteisön tosiasiallisella edunsaajalla tarkoitetaan luonnollista henkilöä, jolla on suoraan tai välillisesti yli 25 % omistusosuus tai äänioikeuksien osuus oikeushenkilössä, tai joka muuten käyttää tosiasiallista määräysvaltaa oikeushenkilössä. Mikäli nämä edellytykset eivät täyty tai tosiasiallisia edunsaajia ei pystytä tunnistamaan, tosiasiallisina edunsaajina pidetään oikeushenkilön hallitusta tai vastuunalaisia yhtiömiehiä, toimitusjohtajaa tai muuta vastaavassa asemassa olevaa. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 1 luku 5 §)

Ilmoitusvelvollisten on myös rekisteröidyttävä uuteen rahanpesun valvontarekisteriin, josta on kerrottu kohdassa 2.3.4. Ilmoitusvelvolliset ja niiden valvonta.

3.3.4 Hallinnolliset sanktiot

Uusi laki antaa valvontaviranomaisille yhtäläiset mahdollisuudet määrätä sanktioita velvollisuuksiin laiminlyöville ilmoitusvelvollisille. Tämä on Jaakkolan (2017-11-21) mukaan riskiperusteisuuden ajattelutavan omaksumisen ohella merkittävimpiä lainsäädännön uudistuksia tilitoimistojen kannalta. Mahdollisia sanktioita ovat rikemaksu, julkinen varoitus ja seuraamusmaksu. (ESAVI 2017d, 4.) Rikemaksu on seuraamusmaksua lievempi toimenpide ja voidaan määrätä tiettyjä velvollisuuksiin tahallaan tai huolimattomuudesta rikkovalle ilmoitusvelvolliselle edellyttäen, ettei ankarampiin toimenpiteisiin ole aihetta. Näitä velvollisuuksia ovat asiakkaan tuntemiseen, riskiperusteiseen arviointiin ja ilmoitusvelvollisuuteen liittyvät velvollisuudet sekä rekisteröityminen rahanpesun valvontarekisteriin. Rikemaksun suuruus perustuu kokonaisarviointiin, jossa otetaan huomioon menettelyn laatu, laajuus ja kestoaika. Oikeushenkilölle määrätty maksu voi olla suuruudeltaan välillä 5000 - 100 000 euroa ja luonnolliselle henkilölle 500 - 10 000 euroa. Maksu suoritetaan valtiolle. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 8 luku 1 §)

Seuraamusmaksu voidaan määrätä, jos ilmoitusvelvollinen laiminlyö tai rikkoo edellä mainittuja velvollisuuksiin vakavasti, toistuvasti tai järjestelmällisesti. Oikeushenkilölle määrättävän seuraamusmaksun lisäksi tai sen sijaan maksu voidaan määrätä myös oikeushenkilön johtoon kuuluvalla henkilölle, joka on merkittävästi myötävaikuttanut rikkomukseen tai laiminlyöntiin. Luonnolliselle henkilölle ei kuitenkaan voida määrätä seuraamusmaksua laissa rangaistavaksi säädetystä teosta. Seuraamusmaksun määrää arvioidessa otetaan huomioon rikemaksun kohdalla mainittujen seikkojen lisäksi tekijän taloudellinen asema, menettelyllä saavutettu hyöty tai aiheutettu vahinko, mikäli ne ovat määriteltävissä, tekijän yhteistyö valvontaviranomaisen kanssa sekä aiemmat rahanpesulain rikkomukset tai laiminlyönnit. Maksu voi olla enintään kaksi kertaa niin suuri kuin teolla saavutettu määriteltävissä oleva hyöty tai miljoona euroa riippuen siitä, kumpi on korkeampi. Luotto- tai rahoituslaitoksille maksu määritellään kuitenkin eri tavalla kuin muille ilmoitusvelvollisille. Arvioinnissa otetaan lisäksi huomioon menettelyn mahdolliset vaikutukset rahoitusjärjestelmän vakaudelle ja maksu voi olla enintään 10 prosenttia edellisen vuoden liikevaihdosta tai viisi miljoonaa euroa. Seuraamusmaksu määrätään rikemaksun tavoin suoritettavaksi valtiolle. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 8 luku 3-5 §)

Julkinen varoitus voidaan antaa ilmoitusvelvolliselle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta menettelee muuten rahanpesulain tai maksajan tiedot -asetuksen vastaisesti kuin mitä rike- ja seuraamusmaksusta säädetään. Varoitus voidaan antaa, mikäli aihetta ankarampiin toimenpiteisiin ei ole. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 8 luku 2 §)

Rikemaksu tai julkinen varoitus voidaan kuitenkin jättää antamatta, jos ilmoitusvelvollinen on välittömästi rikkomuksen havaittuaan ryhtynyt korjaaviin toimenpiteisiin ja ilmoittanut valvontaviranomaiselle, rikkomus on vähäinen tai sanktiota voitaisiin muuten pitää kohtuuttomana. Rike- tai seuraamusmaksua ei voida myöskään määrätä sille, jota epäillään samasta teosta vireillä olevassa rikosasiassa tai jos teosta on jo annettu lainvoimainen tuomio. Rikemaksun ja julkisen varoituksen määräämisoikeus päättyy viiden vuoden kuluessa rikkomuksen tai laiminlyönnin tapahtumapäivästä tai jatkettun rikkomuksen tai laiminlyönnin päättymispäivästä. Seuraamusmaksun osalta vanhenemisaika on 10 vuotta tapahtumapäivästä tai viisi vuotta jatkettun rikkomuksen tai laiminlyönnin päättymispäivästä. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 8 luku 6–7 §)

Valvontaviranomaisen on julkistettava päätös hallinnollisesta seuraamuksesta viipymättä sen jälkeen, kun siitä on ilmoitettu sen kohteena olevalle henkilölle. Julkistamisesta on käytävä ilmi päätöksen lainvoimaisuus, rikkomuksen luonne ja tyyppi sekä siitä vastuullisen henkilöllisyys. Muutoksenhakuviranomaisen mahdollisesta kumoamispäätöksestä on julkistettava tieto samalla tavalla kuin seuraamuksen määräämisestäkin. Seuraamuksen tiedot täytyy pitää viranomaisen internetsivuilla viiden vuoden ajan. Mikäli seuraamuksen kohteena olevan henkilön nimen julkistaminen voidaan katsoa kohtuuttomaksi tai seuraamuksen julkistaminen finanssimarkkinoiden vakauden tai meneillään olevan viranomaistutkinnan vaarantavaksi, valvontaviranomainen voi lykätä päätöksen julkistamista, julkistaa sen ilman henkilön nimeä tai jättää kokonaan julkistamatta, jos edellä mainitut toimenpiteet eivät riitä varmistamaan finanssimarkkinoiden vakauden vaarantumattomuutta. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 8 luku 8 §)

3.3.5 Rikkomusepäilyjä koskeva järjestelmä

Uusi laki edellyttää ilmoitusvelvollisilla olevan ns. whistleblowing-järjestelmät eli menettelytavat, joita noudattamalla työntekijät voivat riippumattoman kanavan kautta ilmoittaa valvontaviranomaiselle epäilyistä rahanpesulain rikkomuksista yrityksen sisällä. Valvontaviranomaisilla on oltava järjestelmä näiden ilmoitusten vastaanottamiseksi. Kuitenkin esimerkiksi ilmoitusvelvollisen pienen koon takia tällaisen järjestäminen ilmoitusten luottamuksellisuutta vaarantamatta voi olla vaikeaa, joten tarvittaessa viranomainen voi ohjata ilmoitusvelvollisia käyttämään viranomaisen ilmoituskanavaa omansa sijaan. Järjestelmä ei korvaa rahanpesun selvittelykeskukselle tehtäviä ilmoituksia asiakkaiden epäilyttävistä liiketoimista, vaan sen tarkoitus on varmistaa velvoitteiden noudattaminen ilmoitusvelvollisissa. (ESAVI 2017d, 3–4)

3.3.6 Taloudelliset vaikutukset

Hallituksen esityksen (228/2016 vp) mukaan lakimuutokset vaikuttavat valtion talousarvioon vain PRH:n osalta. Suoria kustannuksia syntyy tosiasiallisten edunsaajien tietojen rekisteröinnistä. Arviolta tämä edellyttää noin 295 000 kaupparekisteri-ilmoituksen vastaanottamista ja käsittelyä, mikä vastaa noin kahden vuoden normaalia ilmoituskertymää. Lisäksi siirtymäajan jälkeen tosiasiallisten edunsaajien tietojen muutoksia koskevia ilmoituksia arvioidaan tehtävän noin 40 000 vuodessa. Suurimmat kustannukset aiheutuvat tietojärjestelmien päivityksistä ja painottuvat alkuvaiheeseen. Perustamiskustannuksiksi on arvioitu noin 3 miljoonaa euroa, joista 2 miljoonaa vuodelle 2017 ja miljoonaa vuodelle 2018. Rahanpesun valvontarekisterin perustaminen aiheuttaa kustannuksia Etelä-Suomen aluehallintovirastolle. Arvioiden mukaan sähköisen rekisterin perustamiskustannuksia kertyy yhteensä 100 000 euroa kulujen jakautuvan puoliksi vuosille 2017 ja 2018. (HE 228/2016 vp, 72–73)

Ilmoitusvelvollisille kustannuksia aiheuttaa riskiarvion laatiminen, sisäisen valvonnan lisääminen ja asiakkaan tunnistamisen lisääminen. Osalle yrityksistä uudet velvoitteet ja toiminnan tehostaminen saattavat myös vaatia järjestelmien muutostöitä, joiden kustannukset voivat olla huomattavia. Velvoitteet perustuvat kuitenkin suurelta osin jo vanhaan lakiin, joten kaikilla ei välttämättä ole tarvetta muuttaa järjestelmiään. Siksi tarkkoja kustannuksia ei voida arvioida. Riskiarvion aiheuttamien kustannusten on tarkoitus olla kohtuulliset suhteessa yrityksen kokoon ja toimialaan. Etelä-Suomen aluehallintoviraston valvomille ilmoitusvelvollisille aiheutuu 86 euron maksu rekisteröitymisestä rahanpesun valvontarekisteriin. (HE 228/2016 vp, 74, 76)

Tosiasiallisten edunsaajien tietojen rekisteröimisestä aiheutuvien kustannusten voi olettaa jäävän pieniksi, sillä yrityksillä on jo valmiiksi velvollisuus tuntea omistajansa ja edunsaajansa. Tietojen päivittäminen voi kuitenkin viedä aikaa erityisesti yrityksissä, joiden omistusrakenne on monimutkainen tai jatkuvasti muuttuva. Rekisteröityminen sähköisesti on yritykselle täysin ilmaista, joten kustannuksia siitä aiheutuu vain toimijoille, joilla ei ole valmiiksi sähköiseen tunnistamiseen tarvittavia verkkopankkitunnuksia tai sirullista henkilökorttia. (HE 228/2016 vp, 74–75)

4 TILITOIMISTON VELVOLLISUUDET

4.1 Asiakkaan tunteminen

Tilitoimistoissa asiakkaan tunnistamiseen liittyvät toimenpiteet suoritetaan pääsääntöisesti vakinaista asiakassuhdetta perustettaessa eli yleensä toimeksiantosopimuksen allekirjoittamisen yhteydessä. Toimeksiannot satunnaisilta asiakkailta ovat harvinaisia, mutta asiakas on tunnistettava, mikäli toimeksiantoon sisältyvän liiketoimen tai toisiinsa kytkeytyvien liiketoimien määrä on vähintään 10 000 euroa tai liiketoimea on syytä pitää epäilyttävänä (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 3 luku 2 §). Asiakkaan tuntemiseen sisältyy asiakkaan tunnistaminen ja tämän henkilöllisyyden todentaminen sekä tosiasiallisen edunsaajan tunnistaminen. Tosiasiallista edunsaajaa ei kuitenkaan tarvitse tunnistaa, mikäli asiakas on säännellyllä arvopaperimarkkinalla kaupankäynnin kohteena oleva yhtiö (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 3 luku 6 §). Lisäksi ilmoitusvelvollisen tulee hankkia tietoja liikesuhteen tarkoituksesta ja laadusta sekä seurattava sitä jatkuvasti. Asiakassuhdetta ei saa aloittaa tai ylläpitää eikä toimeksiantoa suorittaa, mikäli asiakasta ei pystytä tunnistamaan (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 3 luku 1 §). Lisäksi mahdollisesti epäilyttävästä asiakassuhteesta tai liiketoimesta on tehtävä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle. (ESAVI 2015b, 2–3)

Lähtökohtaisesti tilitoimistossa asiakkaat voidaan tunnistaa perusmuotoista menettelyä käyttäen. Tunnistamisvelvoite kuitenkin täytetään jokaisen asiakkaan kohdalla erikseen riskiperusteiseen lähestymistapaan perustuen, joten yksittäisten asiakkaiden kohdalla saattaa olla aihetta noudattaa tehostettua tai yksinkertaistettua menettelyä. Asiakas tunnistetaan tiedustelemalla tämän henkilöllisyyttä, joka todennetaan asiakkaan esittämästä riippumattoman lähteen myöntämästä asiakirjasta. Luonnollisen henkilön kohdalla hyväksyttäviä suomalaisen viranomaisen myöntämiä asiakirjoja ovat ajokortti, poliisin myöntämä henkilökortti, passi, muukalaispassi, pakolaisen matkustusasiakirja tai kuvallinen KELA-kortti. Kansallinen ulkomaan passi tai muu matkustusasiakirjaksi hyväksyttävä henkilöllisyystodistus käy, mikäli asiakkaalla ei ole suomalaisen viranomaisen myöntämiä asiakirjoja. Oikeushenkilön tunnistamiseen voidaan käyttää otetta kaupparekisteristä tai muusta vastaavasta julkisesta rekisteristä. Myös oikeushenkilön puolesta toimivalle luonnolliselle henkilölle tehdään tunnistustoimenpiteet ja varmistetaan tämän oikeus edustaa oikeushenkilöä. (ESAVI 2015b, 4)

Asiakkaan tuntemistiedot on säilytettävä luotettavalla tavalla viiden vuoden ajan asiakassuhteen päättymisestä tai satunnaisen yli 10 000 euron arvoisen liiketoimen suorittamisesta. Säilytettäviä tietoja ovat:

- asiakkaana tai edustajana toimivan luonnollisen henkilön nimi, syntymäaika ja henkilötunnus
- oikeushenkilön täydellinen nimi, rekisterinumero, rekisteröimispäivä ja rekisteriviranomainen
- oikeushenkilön päättävän elimen jäsenten nimet, syntymäajat ja henkilötunnukset
- oikeushenkilön toimiala
- tosiasiallisten edunsaajien nimet, syntymäajat ja henkilötunnukset
- henkilöllisyyden todentamiseen käytetyn asiakirjan nimi, tunnistetieto ja myöntäjä tai kopio asiakirjasta

- etätunnistetun asiakkaan todentamiseen käytetyn menettelyn tai lähteen tiedot
- asiakkaan tuntemiseksi hankitut tarpeelliset tiedot, kuten liiketoiminnan laatu ja laajuus, taloudellinen asema, perusteet palvelun käytölle ja tiedot varojen alkuperästä
- poliittisesti vaikutusvaltaiseen henkilöön liittyvät tehostetun tuntemisvelvollisuuden vaatimat tiedot
- kansalaisuus ja matkustusasiakirjan tiedot, mikäli asiakkaalla ei ole suomalaista henkilötunnusta.

(Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 3 luku 3 §)

4.1.1 Riskiperusteinen lähestymistapa

Asiakkaan tuntemisessa on noudatettava riskiperusteista lähestymistapaa koko asiakassuhteen ajan. Tämä tarkoittaa sitä, että tilitoimistolla on oltava käytössään riskienhallintaprosessit rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjumiseksi sekä toimintaansa suhteutettuna riittävät menetelmät asiakkaan tuntemiseksi ja asiakassuhteen seuraamiseksi. Valvontaviranomaiselle on myös tarvittaessa pystyttävä osoittamaan menetelmien ja toimintatapojen riittävyys suhteessa riskeihin. Tilitoimiston on tunnettava omaan toimintaansa liittyvät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit, jotta voidaan yrityskohtaisesti selvittää, milloin asiakas on syytä tunnistaa perusteellisemmin. Asiakkaat voidaan luokitella niihin liittyvän rahanpesuriskin mukaan ja näin kohdistaa rahanpesun torjumiseen käytettävät resurssit tehokkaammin. Riskiperusteinen lähestymistapa tulisi omaksua osaksi yrityksen riskienhallintaa. Oikein tehtynä se auttaa oikeiden asiakkaiden valikoinnissa, vähentää asiakkaisiin liittyviä taloudellisia riskejä sekä ylläpitää yrityksen hyvää mainetta markkinoilla. (ESAVI 2015b, 3)

Riskiperusteisen lähestymistavan on perustuttava yrityksen itse laatimaan riskiarvioon. Riskejä arvioidessa huomioon otettavia seikkoja ovat asiakkaisiin, maihin tai maantieteellisiin alueisiin, tuotteisiin, palveluihin ja liiketoimiin sekä jakelukanaviin liittyvät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 3 luku 1 §.) Riskejä arvioidessa olisi ensisijaisesti kyettävä tunnistamaan juuri omaan toimintaan liittyvät riskit. Kun lisäksi käydään läpi tunnistettujen riskien hallitsemiseksi luodut keinot tai toimintaperiaatteet, voidaan arvioida omassa toiminnassa vaikuttava rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riskitaso. (Aalto 2017-12-12.) Riskien arviointi voi olla hyvin tapauskohtaista, joten on mahdotonta antaa yleispätevää sääntöä siitä, mihin erityisesti tulisi kiinnittää huomiota (Jaakkola 2017-12-21).

Aallon (2017-12-12) arvion mukaan tilitoimistojen riski tulla käytetyksi rahanpesutarkoitukseen on pieni tai keskisuuri ja sitä pienentää kirjanpitäjien hyvät mahdollisuudet asiakkaan jatkuvaan seurantaan ja poikkeuksien havaitsemiseen. Jukaraisen ja Muttilaisen (2015) teettämän kyselyn mukaan kirjanpitäjät itse pitävät rahanpesun mahdollisuutta erityisen suurena ulkomaalaisomisteisten, kansainväistä toimintaa harjoittavien tai suuria käteismaksuja käyttävien asiakkaiden kohdalla. Ulkomaalaisista erityisen riskialttiina pidetään venäläistä osaomistusta sekä vähävaraisiksi tiedettyjä asiakkaita, joilta löytyy selittämättömästi pääomaa yhtiön perustamiseen. Tuotteista tai palveluista rahanpesun riskin katsotaan olevan suurimmillaan pöytälaatikkoyhtiöiden myynnissä, kiinteistökaupoissa ja alihankintaketjuissa. (Taulukko 3)

Taulukko 3. Rahanpesun menetelmät taloushallinnon ja yrityspalveluiden sekä oikeudellisten palveluiden toimialoilla. (Jukarainen ja Muttilainen 2015, 56)

KIRJANPITÄJIEN, TILINTARKASTAJIEN SEKÄ OMAISUUDENHOITO- JA VERONEUVONTAPALVELUITA TARJOAVIEN YRITYSTEN EDUSTAJIEN ARVIOT
<p>Palvelut tai tuotteet, joihin sisältyy suuri rahanpesun mahdollisuus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pöytälaatikkoyhtiöiden myynti • Kiinteistökaupat • Alihankintaketjut
<p>Asiakkuuden tai liiketoiminnan luonne, joiden kohdalla on merkittävä rahanpesun mahdollisuus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Venäläinen osuomistus • Monikansalliset yrityskokonaisuudet ja yritys rakenteet missä tahansa liiketoiminnassa • Kansainvälinen toiminta, jossa Suomen operatiivinen toiminta suhteellisen pientä • Ulkomaalaiset asiakkaat perustavat yhtiön, johon tarvitaan alkupääomaa; asiakas tiedetään lähes varattomaksi mutta alkupääoma löytyy • Pikavippitoiminta • Kirjanpitoasiakkaat, joilla on suuria käteismaksuja • Asiakas pyrkii maksamaan suurehkoja summia ilman suomalaisen pankin rahoitusrakenteita
<p>Teknologinen kehitys on mahdollistanut rahanpesun</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ei erityistä mainittavaa

4.1.2 Yksinkertaistettu ja tehostettu tuntemisvelvollisuus

Koska rahanpesun riski vaihtelee hyvinkin paljon eri yritysten kohdalla, ilmoitusvelvollinen voi käyttää asiakkaan tuntemisessa yksinkertaistettua menettelyä, kun riskiarvion perusteella asiakassuhteeseen tai toimeksiantoon liittyvä rahanpesun riski arvioidaan vähäiseksi tai kun asiakkaan tai edunsaajan tiedot ovat muuten helposti saatavilla. Yksinkertaistetussa tuntemisessä ei tarvitse noudattaa kaikkia perusmuotoisen tuntemisen menettelyjä, mutta asiakkaan henkilöllisyys ja taustat on kuitenkin aina selvitettävä sekä seurattava asiakassuhdetta epäilyttävien liiketoimien varalta. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 3 luku 8 § ja ESAVI 2015b, 4)

Jos rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riski arvioidaan asiakkaan liiketoiminnassa, palveluissa tai tuotteissa poikkeuksellisen suureksi, on käytettävä tehostettua asiakkaan tunnistamista. Tilitoimiston on noudatettava tehostettua tuntemisvelvollisuutta myös, jos asiakkaalla on yhteyksiä valtion, jonka rahanpesulait eivät vastaa kansainvälisiä velvoitteita, asiakas on poliittisesti vaikuttava henkilö (ks. kohta 3.3.2.) tai käyttää etätunnistautumista. Käytännössä tehostettu tunnistaminen tarkoittaa sitä, että asiakkaan henkilöllisyyden todentamiseen, liiketoimien taustojen ja tarkoitusten selvittämiseen ja asiakassuhteen seurantaan kiinnitetään tehostetusti huomiota. (ESAVI 2015b, 5)

Etätunnistautumisella tarkoitetaan tilanteita, joissa asiakas ei ole fyysisesti läsnä tunnistamistoimenpiteiden suorituksen aikana. Etätunnistautumista suositellaan käytettäväksi vain poikkeustilanteissa, sillä sitä käytettäessä kaikki asiakkaan tuntemiseen liittyvät vaatimukset eivät välttämättä täyty. Lisäksi ilmoitusvelvollisella on velvollisuudet hankkia luotettavasta lähteestä lisätietoja henkilöllisyyden

todentamiseksi, varmistaa liiketoimeen liittyvien suorituksen maksun tulevan asiakkaan nimiin avautulta luottolaitoksen tililtä tai tilille ja todentaa asiakkaan henkilöllisyys tietoturvallista ja todisteellista vahvaa sähköistä tunnistusvälinettä käyttäen. (ESAVI 2015b, 5–6)

4.1.3 Selonottovelvollisuus

Asiakkaan toiminnasta, liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta sekä perusteista palvelun käyttämiselle on hankittava tietoja. Asiakassuhteen seurannan on oltava riittävä suhteessa asiakkaan toiminnan laatuun ja laajuuteen, asiakassuhteen kestoon ja pysyvyyteen sekä riskeihin sen varmistamiseksi, että asiakkaan toiminta vastaa ilmoitusvelvollisen tietoa ja kokemusta siitä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä rakenteeltaan tai suuruudeltaan taikka ilmoitusvelvollisen koon tai toimipaikan osalta poikkeuksellisiin liiketoimiin. Myös liiketoimiin, joiden taloudellinen tarkoitus on epäselvä tai jotka eivät sovi ilmoitusvelvollisen tietoon tai kokemukseen asiakkaasta, on kiinnitettävä erityisesti huomiota ja varojen alkuperä on tarvittaessa selvitettävä. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 3 luku 4 §)

Huomion kiinnittäminen poikkeavuuksiin on mahdollista vain, jos asiakas ja sen toiminta tunnetaan. Tärkeää on tietää, mistä muodostuvat asiakkaan varallisuus, tulot ja menot normaalisti. Asiakkaaseen liittyvät riskitekijät voidaan luokitella läpinäkymättömyyteen, poikkeaviin toimenpiteisiin ja toimintasektoriin liittyviin tekijöihin. Erityistä varovaisuutta kannattaa noudattaa esimerkiksi sellaisten asiakkaiden kohdalla, joiden toiminta tai omistusrakenne on epäselvää tai vaikeasti selvitettävissä, yrityksessä tapahtuu paljon perusteettomia muutoksia tai yhteydenpito yritykseen on vaikeaa. Tilitoimistossa asiakkaan seuraamiseen voidaan hyödyntää käytössä olevia tietojärjestelmiä esimerkiksi asettamalla hälytysrajoja maksujen suuruuteen tai käteisnostoin ja -panoihin liittyen. (ESAVI 2015b, 7)

Tilanteista, joihin kirjanpitäjän tulisi suhtautua varauksella ja pyytää lisäselvitystä, voidaan luetella muutama esimerkki. Suuria käteissuorituksia alalla, jossa käteisen käyttö on harvinaista, voidaan aina pitää epäilyttävinä. Kaikki asiakkaan toimialasta tai aiemmasta toiminnasta poikkeavat liiketoimet voivat vaatia lisäselvitystä. Kaikki yli-, ali- tai kaksoislaskutukseen liittyvä on aina otettava vakavasti. Myös suuret suoritukset ulkomailta vain kotimaankauppaa käyvälle yritykselle, runsas välikäsien käyttö ja ylisuuret ennakkomaksut palautuksineen voivat olla merkkejä rahanpesusta. Vaikka ilmoitusvelvollisuus on säädetty kirjanpitoa toimeksiannosta hoitaville yrityksille, soveltamisalaa ei ole rajattu vain kirjanpitoon, vaan samat velvoitteet koskevat muitakin kirjanpitoa tarjoavan yrityksen palveluita, kuten palkanlaskentaa tai laskutusta. (ESAVI 2015b, 8)

4.2 Ilmoitusvelvollisuus, salassapitovelvollisuus ja liiketoimen keskeyttäminen

4.2.1 Ilmoitusvelvollisuus

Jos liiketoimi vaikuttaa epäilyttävältä selonottovelvollisuuden nojalla tehdystä lisäselvityksestä huolimatta, siitä on viipymättä ilmoitettava rahanpesun selvittelykeskukselle. Rahanpesun selvittelykeskukselle pitää myös antaa maksutta kaikki epäilyn selvittämiseksi tarvittavat tiedot sekä asiakirjat ja

rahanpesun selvittelykeskuksen tietopyyntöihin tulee vastata kohtuullisessa määräajassa. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 4 luku 1 §.) Ilmoituksessa ei ole kyse rikosilmoituksesta, joten ilmoitusvelvollisen ei tarvitse tietää esimerkiksi mahdollisesta rikoksesta varojen taustalla. Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti taas voi johtaa hallinnolliseen sanktioon valvontaviranomaiselta tai jopa rikosoikeudelliseen seuraamukseen ollessaan tarpeeksi vakava. Ilmoituksen tekemistä ei saa paljastaa asiakkaalle, eikä myöskään rahanpesun selvittelykeskus ilmoita tutkinnastaan kohteelle tai käytä tietoja muuhun tarkoitukseen, joten ilmoittaminen ei tarkoita asiakassuhteen menettämistä. Ilmoitusvelvollisuuden kannalta on merkityksetöntä, onko liiketoimi suoritettu loppuun vai onko se keskeytetty tai siitä kieltäytytty. (ESAVI 2015b, 9–11)

Ensisijaisesti ilmoitus on tehtävä rahanpesun selvittelykeskuksen sovellusta käyttäen osoitteessa <https://ilmoitus.rahanpesu.fi/Home>, mutta erityisestä syystä voi käyttää myös muuta salattua yhteyttä tai tietoturvallista menettelyä. Ilmoitukseen on sisällyttävä kohdassa 4.1. lueteltujen asiakkaan tuntemistietojen lisäksi tiedot liiketoimen laadusta, liiketoimeen sisältyvien varojen määrästä ja valuutasta, varojen alkuperästä tai kohteesta ja syystä liiketoimen epäilyttävyydelle sekä siitä, onko liiketoimi suoritettu, keskeytetty vai onko siitä kieltäytytty. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 4 luku 2 §)

Ilmoituksen tietoja ja niihin liittyviä asiakirjoja on säilytettävä viiden vuoden ajan ja ne on poistettava viiden vuoden kuluttua asiakassuhteen päättymisestä tai epäilyttävän liiketoimen suorittamisesta, ellei niitä tarvita rikostutkinnan, oikeudenkäynnin taikka ilmoitusvelvollisen tai sen palveluksessa olevan oikeuksien turvaamiseksi. Edelleen säilyttämisen tarpeellisuus on tarkastettava vähintään kolmen vuoden välein ja tarkastuksesta sekä sen ajankohdasta on tehtävä merkintä. Tiedot on pidettävä erillään asiakasrekisteristä eikä niitä saa käyttää muihin tarkoituksiin. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 4 luku 3 §)

4.2.2 Salassapitovelvollisuus

Ilmoitusvelvollinen ei saa paljastaa ilmoituksen tekemistä epäilyksen kohteelle tai kenellekään muullekaan. Salassapitovelvollisuus on myös ilmoitusvelvollisen palveluksessa olevalla sekä poikkeussäännöksen nojalla salassa pidettäviä tietoja saaneella henkilöllä. Poikkeussäännökset koskevat kuitenkin lähinnä finanssialan toimijoita. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 4 luku 4 §.) Tilitoimistossa kirjanpito tehtäviä hoitava ei saa paljastaa ilmoituksen tekemistä edes toimeksiannosta vastaavalle henkilölle. Salassa pidettäviä tietoja ei saa käyttää muihin tarkoituksiin ja salassapitovelvollisuuden rikkominen on sakolla rangaistavaa. (ESAVI 2015b, 11)

4.2.3 Liiketoimen keskeyttäminen ja siitä kieltäytyminen

Kohdatessaan epäilyttävän liiketoimen, ilmoitusvelvollisen on joko kieltäydyttävä liiketoimesta tai keskeytettävä se lisäselvitystä varten. Liiketoimen saa kuitenkin suorittaa loppuun, mikäli sen keskeyttäminen tai siitä kieltäytyminen todennäköisesti vaikeuttaisi sen tosiasiallisen edunsaajan selvittämistä.

tämistä. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 4 luku 5 §.) Toimintatavan valinnassa tulee huomioida mahdollisuuksien mukaan sen varmistaminen, ettei liiketoimeen sisältyvää varallisuutta saada siirretyksi viranomaisten ulottumattomiin. Rahanpesun selvittelykeskuksen päivitys antaa tarvittaessa ohjeita. (ESAVI 2015b, 8)

Tilitoimistolla ei kuitenkaan yleensä ole mahdollisuutta vaikuttaa epäilyttävien liiketoimien toteutumiseen, sillä usein ne ovat jo suoritettu tullessaan ilmi asiakkaan toimittamasta aineistosta. Joissain tilanteissa asiakas myös saattaa pyytää kirjanpitäjää tekemään kirjanpitoon epäilyttäviä kirjauksia, jolloin pitää rahanpesulain lisäksi ottaa huomioon kirjanpitorikoksia koskevat säännökset rikoslaista. Erytystä harkintaa tulee käyttää silloin, kun liiketoimeen liittyy asiakasvaratilillä olevia varoja, sillä asiakasvaratilien käyttöön sisältyy suuri rahanpesun riski. (ESAVI 2015b, 9)

4.2.4 Tilitoimistot ilmoitusvelvollisina

Tilitoimistot ovat olleet ilmoitusvelvollisia vuodesta 2003 asti, kun voimaan tuli laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annetun lain muuttamisesta (365/2003 3 §). Tilitoimistot lisättiin ilmoitusvelvollisiin, koska kirjanpitäjillä on sekä koulutuksensa että työnsä puolesta hyvät mahdollisuudet havaita asiakkaidensa epäilyttävät liiketoimet. Kirjanpidon vääristely onkin asiantuntijoiden arvioiden mukaan yksi yleisimmistä tavoista pestä rahaa (Jukarainen ja Mutttilainen 2015, 102). Ilmoitusvelvollisuus koskee kuitenkin vain ulkoisia toimeksiannosta kirjanpitoa hoitavia, eli yleensä tilitoimistoissa työskenteleviä kirjanpitäjiä, eikä yritysten omia sisäisiä kirjanpitäjiä. (Jantunen 2015)

Ilmoitusvelvollisuuttaan tilitoimistot ovat vuosien aikana käyttäneet todella harvoin, vaikka alalla toimii vuoden 2016 tietojen mukaan 4235 yritystä ja 11 702 työntekijää (Tilastokeskus 2017). Haastateltujen asiantuntijoiden mukaan tähän voi olla monta eri syytä. Yksi merkittävimmistä syistä lienee asiakassuhteen luottamuksellisuuden ylikorostuminen ja pelko ilmoittajan paljastumisesta. Varsinkin pienissä toimistoissa helposti pelätään asiakassuhteen päättymistä ilmoittajan paljastuessa. (Aalto 2017-12-12 ja Jaakkola 2017-12-21.) Tämä käy ilmi myös Jukaraisen ja Mutttilaisen (2015, 108) laatimaa Rahanpesun kansallista riskiarviota varten tehdystä kyselystä, jonka mukaan kirjanpitäjien ohella myös tilintarkastajat ja kiinteistövälittäjät uskovat ilmoittajan henkilöllisyyden paljastuvan helposti.

Toinen todennäköinen syy on yksinkertaisesti tiedon puute omasta ilmoitusvelvollisuudesta. Osa kirjanpitäjistä tuntee velvollisuutensa hyvin ja osaa hakea itse tietoa, mutta monelle asiat ovat vieraampia. (Aalto 2017-12-12.) Ilmoitusvelvollisuus saatetaan tuntea pintapuolisesti, mutta käytännön tasolla ei osata tunnistaa tilanteita, joissa pitäisi ilmoittaa. Haastatellut olivat sitä mieltä, että käytännönläheistä koulutusta asiasta pitäisi olla enemmän. Ongelmana koulutuksissa on niiden korkea hinta yksityisellä sektorilla, mikä rajoittaa niihin osallistumista. Näitä koulutuksia pitäisikin priorisoida paremmin ja omaksua ilmoitusvelvollisuus osaksi yrityksen riskienhallintaa. Myös valvojan kanssa voisi olla enemmän vuorovaikutusta koulutusasioissa. (Jaakkola 2017-12-21.) Muita mahdollisia syitä ovat, ettei epäilyttäviä liiketoimia pystytä aina havaitsemaan tai ajatellaan pankin tai muun tahon huolehtivan ilmoittamisesta (Aalto 2017-12-12 ja Jaakkola 2017-12-21).

4.3 Työntekijöiden koulutus ja suojeleminen

Ilmoitusvelvollisen täytyy huolehtia, että sen työntekijät saavat riittävän koulutuksen rahanpesulain ja muiden sen nojalla annettujen säännösten noudattamisen varmistamiseksi. Säännösten noudattamisen sisäisestä valvonnasta vastaamaan on valittava henkilö, mikäli se on ilmoitusvelvollisen koko ja luonne huomioon ottaen perusteltua. Isompaan konserniin tai muuhun taloudelliseen yhteenliittymään kuuluvan ilmoitusvelvollisen pitää myös noudattaa konsernin tai yhteenliittymän yhteisiä menettelytapoja. Lisäksi ilmoitusvelvollisella on oltava omaan toimintaansa soveltuvia toimintaohjeita lain vaatimista menettelyistä ja velvollisuuksien noudattamisesta. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 9 luku 1 §)

Tilitoimistolle erityisen tärkeää on, että sen työntekijät ovat tietoisia ilmoitusvelvollisuudestaan. Henkilökunnalla on oltava edellytykset kiinnittää huomiota epätavallisiin toimeksiantoihin, sillä koulutuksen ja tiedon puute voi tehdä työntekijästä mahdollisen hyödyntämiskohteen rahanpesijälle. Tähän riskiryhmään kuuluvat erityisesti uudet kirjanpitäjät sekä pitkään toimineet mutta puutteellisesti koulutetut kirjanpitäjät. (ESAVI 2015b, 11.) Kuitenkin kuten edellisestä luvusta ilmenee, juuri tässä asiassa tilitoimistoilla olisi paljon kehitettävää.

Ilmoitusvelvollisen on järjestettävä asianmukaiset ja riittävät toimenpiteet sellaisten työntekijöiden suojelemiseksi, jotka tekevät ilmoituksia epäilyttävistä liiketoimista. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sen varmistamista, ettei ilmoituksen tekijän henkilöllisyys paljastu ulkopuolisille. (ESAVI 2015b, 11)

5 POHDINTAA

5.1 Tulokset

Työn tavoitteena oli ottaa selvää uuden rahanpesulain vaikutuksista tilitoimistoihin ja koota niiden sekä aiempien ohjeiden avulla uudet ohjeet kirjanpitäjille rahanpesulain noudattamiseksi. Samalla haluttiin selvittää, millainen on tilitoimistojen osuus rahanpesun vastaisessa työssä ja onko laissa tai kirjanpitäjien osaamisessa vielä kehitettävää.

Ensimmäisessä tavoitteessa onnistuttiin mielestäni hyvin ja tuloksena syntyi käyttökelpoinen ohje kirjanpitäjille. Viranomaisten haastattelujen perusteella keskeisimmät uudistukset lainsäädännössä tilitoimistojen kannalta ovat riskiperusteisuuden korostuminen ja valvontaviranomaisten uudet hallinnolliset sanktiokeinot. Näistä jälkimmäinen on varsinkin siinä mielessä merkittävä, että tilitoimistojen tietämys rahanpesulain asettamista velvollisuuksista osoittautui puutteelliseksi. Kenties asia otetaan jatkossa entistä vakavammin mahdollisten sanktioiden välttämiseksi ja koulutukseen panostetaan enemmän. Myös riskiarvion laatiminen on toivon mukaan lisännyt kirjanpitäjien tietoisuutta rahanpesulaista ja sen tuomista velvollisuuksista. Tämä nähdään tulevaisuudessa, kun KRP julkaisee uusia tilastoja saamistaan ilmoituksista.

Kohtuutonta hallinnollisen taakan tai kustannusten lisääntymistä uusi lainsäädäntö ei kuitenkaan näyttäisi tilitoimistoille aiheuttavan. Työtä lisäävät lähinnä riskiarvion laatiminen, asiakkaan tunnistamisen ja sisäisen valvonnan lisääminen sekä mahdolliset tietojärjestelmäpäivitykset. Näiden perusteella kustannukset vaikuttaisivat olevan suurimpia niille, joille rahanpesulain velvoitteet ovat aiemmin olleet vieraita, kun taas jo ennestään asiaan panostaneet pääsevät vähemmällä. Rahanpesun vastainen lainsäädäntö on nyt saatu riittävälle tasolle ja kirjanpitäjien vastuulle jää sen soveltaminen käytäntöön. Nähtäväksi jää, millaisia muutoksia tulevat direktiivin päivitykset tuovat kansalliseen lainsäädäntöön.

Tilitoimistojen pieni osuus rahanpesun torjunnassa näyttäisi myös selittyvän osittain tiedon puutteella. Ei kuitenkaan voida vetää suoraan johtopäätöksiä, että tilitoimistojen rooli voisi olla läheskään yhtä suuri kuin esimerkiksi rahoituslaitosten, sillä tilitoimistojen riski tulla käytetyksi rahanpesuun on kuitenkin arvioitu korkeintaan keskiuureksi ja aina rahanpesu ei ole kirjanpitäjän havaittavissa. Koulutukseen tulisi panostaa voimakkaasti entistä enemmän. Monien kirjanpitäjien pelko asiakassuhteen menettämisestä tehdessään ilmoituksen epäilyttävästä liiketoimesta on liioiteltu, sillä rahanpesun selvittelykeskus ei kerro tutkinnastaan kohteelleen, ellei se johda vakavampiin toimenpiteisiin. Siksi koulutuksessa pitäisikin mielestäni vahvemmin painottaa, että riski menettää rehellinen asiakas ilmoituksen takia on todella pieni.

5.2 Tulosten ja menetelmien arviointia

Aihe oli melko raskas ja aiheutti ajoittain lievää turhautumista. Tästä syystä prosessi ei edennyt aivan niin nopeasti kuin olin alun perin suunnitellut. Aineistoon perehtyminen vaati välillä pitkiä aikoja

ja paljon ajatustyötä ennen tekstin syntymistä. Ajatustyö tuotti kuitenkin tulosta ja kirjoittamaan alkaessani työskentely oli tehokasta. Viivytystä prosessiin aiheutti myös itsestäni riippumattomat syyt, kuten viive palautteen saamisessa. Työ ei valmistunut ensisijaiseen tavoitteeseeni mennessä, mutta tähän olin osannut varautua ja ajoittaa työni siten, ettei yksi viivästyminen aiheuta ongelmia.

Työskentely prosessin aikana oli hyvin itsenäistä ja tarve ohjaukselle vähäistä. Ohjaajalta sain kuitenkin hyödyllistä palautetta työn sisällöstä ja ohjeita sopivien menetelmien käyttämiseen. Jälkeenpäin ajateltuna olisi ollut järkevää kysyä enemmänkin neuvoja tiettyjen harha-askeleiden välttämiseksi. Välimatkojen takia ohjausta käytiin sähköpostin välityksellä, mikä aiheutti palautteen saantiin pientä viivettä. Tämä kuitenkin hidasti prosessin etenemistä vain lievästi, sillä pystyin jatkamaan työskentelyäni palautetta odottaessakin. Työtavoissani ja asiantuntemuksessani tapahtui prosessin aikana merkittävää kehitystä. Aluksi aiheen ollessa minulle lähes täysin vieras myös työskentelymenetelmät olivat melko sekavia ja tehottomia. Asiantuntijuuden kehittyessä myös metodit muuttuivat järjestelmällisemmiksi, eikä aikaa kulunut yhtä paljon turhaan harhailuun.

Käytettäväksi valitut menetelmät osoittautuivat sopiviksi, mutta haastattelujen painoarvo jäi hieman odotettua pienemmäksi. Pääasiassa tieto muuttuvasta lainsäädännöstä löytyi valmiista aineistoista ja haastattelun kysymyksillä lähinnä paikataan virallislähteiden jättämiä aukkoja. Viranomaisille lähetetyssä haastattelupyynnössä toivottiin ainakin yhden mutta mielellään useammankin henkilön vastauksia kyselyyn. Molemmista organisaatioista kyselyyn vastasi vain kuitenkin vain yksi henkilö, joten otanta jäi toivottua pienemmäksi. Otanta on kuitenkin käsitykseni mukaan pienuudesta huolimatta riittävä tukemaan valmiita aineistoja. Myös haastattelun runko jäi lyhyehköksi ja sen laatimiseen olisi voinut käyttää enemmän aikaa ja harkintaa. Haastatteluista olisi todennäköisesti saanut enemmän irti suorittamalla haastattelut henkilökohtaisesti paikan päällä, jolloin haastateltavalle olisi voinut esittää lisäkysymyksiä ja hän olisi voinut avata näkemyksiään tarkemmin. Välimatkojen ja aikataulujen takia tämän järjestäminen olisi kuitenkin muodostunut niin haastavaksi toteuttaa, että päädyin joustavampaan ratkaisuun. Kuitenkin suppeudesta huolimatta haastattelulla saatiin vastaukset työn aikana heränneisiin kysymyksiin, eikä mitään olennaista jäänyt epäselväksi.

Lisäarvoa työhön olisi voinut tuoda ehkä myös tilitoimistonäkökulman ottaminen haastatteluun, mutta se olisi lisännyt työmäärää huomattavasti. Koska kirjanpitäjien tietämyksen taso vaikuttaa vaihtelevan lähes laidasta laitaan, olisi otannan pitänyt olla todella laaja, että tulokset olisivat jotenkin yleistettävissä. Kirjanpitäjien näkökulmaa joihinkin kysymyksiin saatiin kuitenkin Jukaraisen ja Muttilaisen (2015) teettämästä kyselystä, joten en nähnyt oman ajankäyttöni kannalta tarkoituksenmukaiseksi teettää suurta kyselyä.

Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden kannalta on olennaista noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä, sillä sen loukkaukset voivat pahimmillaan mitätöidä koko työn tulokset. Eettisyyden kannalta hyvässä tieteellisessä käytännössä tärkeää on erityisesti lähteiden asianmukainen merkintä plagioinnin välttämiseksi ja tulosten huolellinen raportointi. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6-9.) Molemmilta haastatteluun vastanneilta asiantuntijoilta on saatu lupa julkaista heidän nimensä työssä ja viitattut kohdat on eettisyyden varmistamiseksi hyväksytetty heillä ennen julkaisua.

Luotettavuudelle haasteen laadullisessa tutkimustyössä asettaa tutkija itse ennakoasenteineen ja tulkintoineen (Eskola ja Suoranta 1996, 165). Oma tietämykseni rahanpesulain velvoitteista oli ennen työn aloittamista hyvin vähäistä, mutta yritin olla vetämättä siitä johtopäätöksiä kirjanpitäjien yleisestä tasosta. Lähteiden luotettavuudessa en näe ongelmia, sillä lähes kaikki tieto on hankittu luotettavilta viranomaisilta tai muilta alan asiantuntijoilta. Haastateltavat asiantuntijat on valittu huolella, mutta vastausten luotettavuutta rajoittaa pieni otanta. Vain kahden asiantuntijan näkemyksistä ei voi tehdä vielä kovin suuria yleistyksiä ja siksi olisin toivonut useampia vastaajia. Laadulliseen tutkimukseen kuuluu kuitenkin olennaisesti harkinnanvarainen otanta, joten haastateltujen laatu ja asiantuntemus ovat tärkeämpiä seikkoja kuin suuri määrä. Hyvänä puolena sain vastaukset molemmista tavoittelemistani organisaatioista eivätkä niiden näkemykset olleet pahasti ristiriidassa keskenään.

Työn sovellusarvoa rajoittaa hieman sen valmistumisen ajankohta, sillä lait ovat tulleet jo monilta osin voimaan. Mikäli työ olisi aloitettu aiemmin ja valmistunut vuoden 2017 aikana, siitä olisi voinut olla enemmän hyötyä tilitoimistoille uusien riskiperusteisen lähestymistavan mukaisten menetelmien käyttöönottoa ajatellen. Työllä on kuitenkin sovellusarvoa tilitoimistoille tiettyjen muutosten osalta, jotka tulevat voimaan vasta pidempien siirtymäaikojen jälkeen.

Työn tulokset ovat kuitenkin suoraan hyödynnettävissä työelämässä esimerkiksi uusille kirjanpitäjille tai myös pitkään työskennelleille kirjanpitäjille, jotka eivät ole saaneet kunnollista koulutusta, sillä he kuuluvat riskiryhmään ilman riittävää tietoa. Työssä on koottu kirjanpitäjien kannalta olennaiset tiedot rahanpesusta ja sen torjumisesta yhteen pakettiin useista eri lähteistä ja sitä voi käyttää helposti asioiden itseopiskeluun. Tällaiselle ajan tasalla olevalle ohjeelle on tarve, sillä tutkimuksessa ilmeni kirjanpitäjien aiheeseen liittyvän tietotaidon olevan osin puutteellista ja koulutuksen vähäistä. Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on luoda uutta tietoa asiasta tiivistämällä hajanaisesta aineistosta selkeä kokonaisuus informaatioarvoa menettämättä (Eskola ja Suoranta 1996, 104). Tässä koen onnistuneeni ja samalla oma asiantuntemukseni on noussut hyvälle tasolle matalista lähtökohdista.

Kaiken kaikkiaan rahanpesu ja sen torjunta vaikuttaisi olevan kirjanpitäjien keskuudessa suhteellisen huonosti tunnettu eikä kovin tärkeänä pidetty asia. Todennäköisesti suurin osa luottaa asiakkaidensa rehellisyyteen ja siksi pitää säännöksiä lähinnä turhana byrokratiana. Oman tilitoimistokokemukseni perusteella tiedän, että lisäselvitysten kyseleminen asiakkaalta voi tuntua joskus kiusalliselta ja ymmärrän korkean kynnyksen tehdä ilmoitus tutusta asiakkaasta viranomaisille. Kirjanpitäjien pitäisi kuitenkin ymmärtää, ettei kyseessä ole asiakassuhteen päättävä rikosilmoitus.

Uskon kuitenkin lakiuudistuksen myötä lisääntyneen keskustelun ja riskiarvion laatimisen lisäneen monien tietämystä aiheesta ja toivon, että myös osaamisen ylläpitoon panostetaan jatkossa. Rahanpesua käsittelevää kirjallisuutta on julkaistu viime vuosina yllättävän vähän, joten näen tässä aihetta myös tuleville opinnäytetoille ja muille tutkimus- ja kehittämistöille. Esimerkiksi kirjanpitäjille voisi teettää laajemmankin kyselyn, jossa selvitettäisiin heidän näkemyksiään nykyisestä lainsäädännöstä

ja kartoitettaisiin tietämyksen tasoa sekä mahdollisia kehityskohteita. Lisäksi yksittäiseen tilitoimintaan voisi päivittää riskiarvion tai laatia toimintaohjeita rahanpesulain velvoitteiden noudattamiseksi opinnäytetyönä.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

- AALTO, Timo 2017-12-12. Ylitarkastaja. [Haastattelu]. Hämeenlinna: Etelä-Suomen aluehallintovirasto.
- COE. 2017a. Chart of signatures and ratifications of Treaty 141 [verkkajulkaisu]. Council of Europe. [Viitattu 2017-12-10]. Saatavissa: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/141/signatures>
- COE. 2017b. Chart of signatures and ratifications of Treaty 198 [verkkajulkaisu]. Council of Europe. [Viitattu 2017-12-11]. Saatavissa: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/198/signatures>
- EDUSKUNTA. 2017. HE 228/2016 [verkkajulkaisu]. Lain säätäminen. [Viitattu 2017-11-25]. Saatavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_228+2016.aspx
- ESAVI. 2015a. Yleisohje rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä. Etelä-Suomen aluehallintovirasto. [Viitattu 2017-11-09]. Saatavissa: <https://www.avi.fi/documents/10191/2370358/Yleinen+ohje+syyskuu+2015/b3a0d985-2e20-4185-8e75-59f5128f460a>
- ESAVI. 2015b. Ohje rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä kirjanpitotehtäviä toimeksiannosta hoitaville. Etelä-Suomen aluehallintovirasto. [Viitattu 2018-03-02]. Saatavissa: <https://www.avi.fi/documents/10191/2370358/Ohje+kirjanpit%C3%A4jille+15.7.2015/dba0535c-c634-4069-bae0-e30189002d89>
- ESAVI. 2016. Etelä-Suomen aluehallintoviraston lausunto rahanpesulainsäädännön uudistamistyöryhmän muistiosta. [Viitattu 2017-12-21]. Saatavissa: https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/906b1692-b0d3-4662-b462-d7122195f8c9/d536182f-917a-473e-a549-c20beed17785/LAUSUNTO_20160211080823.pdf
- ESAVI. 2017a. Rahanpesulain valvonta [verkkajulkaisu]. Etelä-Suomen aluehallintovirasto. [Viitattu 2017-11-07]. Saatavissa: <https://www.avi.fi/web/avi/rahanpesulain-valvonta>
- ESAVI. 2017b. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiarvio. Etelä-Suomen aluehallintovirasto. [Viitattu 2018-02-16]. Saatavissa: https://www.avi.fi/documents/10191/2370358/Riskiarvioyhteen veto_FI/1a32a8ed-c202-4919-b87f-d2507feea472
- ESAVI. 2017c. Ilmoitusvelvollisen riskiarvion laatiminen. Etelä-Suomen aluehallintovirasto. [Viitattu 2018-01-09]. Saatavissa: https://www.avi.fi/documents/10191/2370358/Riskiarvio-ohje_FI/0a9566c5-9a48-420d-896c-fd00c136f99a
- ESAVI. 2017d. Tiedote muutoksista uuteen rahanpesulakiin liittyen. Etelä-Suomen aluehallintovirasto. [Viitattu 2018-02-15]. Saatavissa: <https://www.avi.fi/documents/10191/6952630/Tiedote+uuden+lain+velvoitteista+FI/91e6bf03-f4b7-4c12-84fd-c7b2f3ceabad>
- ESKOLA, Jari ja SUORANTA, Juha. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino
- EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON ASETUS 2015/847. EUR-Lex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-3-3]. Saatavissa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015R0847&from=FI>
- FATF. 2009. About the Non-Cooperative Countries and Territories (NCCT) Initiative [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2017-12-14]. Saatavissa: <http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/aboutthenon-cooperativecountriesandterritoriesnccinitiative.html>
- FATF. 2017a. Members and observers [verkkajulkaisu]. Financial Action Task Force. [Viitattu 2017-11-28]. Saatavissa: <http://www.fatf-gafi.org/about/membersandobservers/#d.en.3147>
- FATF. 2017b. Terrorist Financing [verkkajulkaisu]. Financial Action Task Force. [Viitattu 2017-11-28]. Saatavissa: <http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/terroristfinancing.html>

- FINANSSIVALVONTA. 2015a. Terrorismin rahoittamisen estäminen [verkkójulkaisu]. [Viitattu 2018-03-05]. Saatavissa: http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Valvonta/Rahanpesun_estaminen/Terrorismin_rahoittamisen_estaminen/Pages/Default.aspx
- FINANSSIVALVONTA. 2015b. Jos epäilet rahanpesua tai terrorismin rahoittamista [verkkójulkaisu]. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. [Viitattu 2017-12-05]. Saatavissa: http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Valvonta/Rahanpesun_estaminen/Jos_epailet_rahanpesua/Pages/Default.aspx
- HAVM 8/2017 VP. Hallintovaliokunnan mietintö. [Viitattu 2017-12-21]. Saatavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/HaVM_8+2017.pdf
- HE 228/2016 VP. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä, laiksi rahanpesun selvittelykeskuksesta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi. [Viitattu 2018-03-05]. Saatavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_228+2016.pdf
- JAAKKOLA, Anu 2017-12-21. Ylitarkastaja. [Haastattelu]. Vantaa: Keskusrikospoliisi. Tiedusteluosasto. Rahanpesun selvittelykeskus.
- JANTUNEN, Viivi. 2015. Rahanpesulaki velvoittaa myös kirjanpitäjiä. Tilisanomat 6/2015. [Viitattu 2018-03-05]. Saatavissa: <https://tilisanomat.fi/kirjanpito/rahanpesulaki-velvoittaa-myos-kirjanpitajia>
- JUKARAINEN, Pirjo ja MUTTILAINEN, Vesa. 2015. Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen kansallinen riskiarvio 2015. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 117. [Viitattu 2018-03-05]. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/97954/Raportteja_117_verkko.pdf
- KRP. 2017. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2016. Keskusrikospoliisi. Tiedusteluosasto. Rahanpesun selvittelykeskus. [Viitattu 2018-03-05]. Saatavissa: http://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/58225_Rahanpesun_selvittelykeskus_Vuosikertomus_2016.pdf?1f3c8b87a9eed488
- LAKI RAHANPESUN ESTÄMISESTÄ JA SELVITTÄMISESTÄ ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA. L 365/2003. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-3-3]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20030365#Pidp451355168>
- LAKI RAHANPESUN JA TERRORISMIN RAHOITTAMISEN ESTÄMISESTÄ JA SELVITTÄMISESTÄ. L 503/2008. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-3-3]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20080503>
- LAKI RAHANPESUN JA TERRORISMIN RAHOITUKSEN ESTÄMISESTÄ. L 444/2017. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-03-05]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170444>
- LAKI RAHANPESUN SELVITTELYKESKUKSESTA. L 445/2017. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2017-11-05]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170445>
- NEIRA, Taina, PERÄMAA, Juha, VASARA, Pekka, JANTUNEN, Viivi ja LEHTILÄ, Olli. 2016. Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä. Keskusrikospoliisi. Tiedusteluosasto. Rahanpesun selvittelykeskus. [Viitattu 2018-03-05]. Saatavissa: https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/54366_Rahanpesurikokset_oikeuskaytanossa.pdf?2f468587a9eed488
- POLIISI. 2017a. Rahanpesun selvittelykeskus [verkkójulkaisu]. [Viitattu 2017-12-15]. Saatavissa: http://www.poliisi.fi/keskusrikospoliisi/rahanpesun_torjunta/rahanpesun_selvittelykeskus
- POLIISI. 2017b. Rahanpesun torjunta [verkkójulkaisu]. [Viitattu 2017-10-27.] Saatavissa: <http://www.poliisi.fi/rahanpesu>
- RIKOSLAKI. L 39/1889. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2017-11-03]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>
- SAHAVIRTA, Ritva. 2007. Rahanpesurikokset. Teoksessa: LAHTI, Raimo ja KOPONEN, Pekka. (toim.) Talousrikokset. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy

- SAHAVIRTA, Ritva. 2008. Rahanpesu rangaistavana tekona. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- SICLARI, Domenico, FRATANGELO, Pierpaolo ja FORMISANI, Roberto. 2016. The new anti-money laundering law: first perspectives on the 4th European Union directive [e-kirja]. Käytettävissä Itä-Suomen yliopiston sekä KYSin verkoissa Ebook Central-palvelussa.
- SM. 2016. Lausuntoyhteenveto. Sisäministeriö. [Viitattu 2017-12-21] Saatavissa: https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/906b1692-b0d3-4662-b462-d7122195f8c9/c770e59e-277b-4e80-a3bc-bea7dc895f15/YHTEENVETO_20170704070934.pdf
- SM. 2017. Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjunta [verkkajulkaisu]. Sisäministeriö. [Viitattu 2017-12-14]. Saatavissa: <http://intermin.fi/rahanpesun-ja-terrorismin-rahoituksen-torjunta>
- TILASTOKESKUS. 2017. Yritykset. Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastot. Yritykset toimialoittain 2013-2016 [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2018-03-05] Saatavissa: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__yri__yrti/statfin_yrti_pxt_002.px/table/table-ViewLayout2/?rxid=ca190e9b-cfed-4eaf-9f50-c52632a41fa7
- TUTKIMUSEETTINEN NEUVOTTELUKUNTA. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. TENKin ohjeistot. [Viitattu 2018-03-05]. Saatavissa: http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- UNTC. 2017. 19. United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances [verkkajulkaisu]. United Nations Treaty Collection. Status of treaties. [Viitattu 2017-12-10]. Saatavissa: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=VI-19&chapter=6&clang=_en
- VALTIONEUVOSTO. 2017. SM001:00/2016. Rahanpesulakihanke, hallituksen esityksen valmistelu [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2017-12-14]. Saatavissa: <http://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=SM001:00/2016>
- VM. 2017a. Rahanpesun estäminen rahoitusmarkkinoilla [verkkajulkaisu]. Valtiovarainministeriö. [Viitattu 2017-11-18]. Saatavissa: <http://vm.fi/rahanpesun-estaminen-rahoitusmarkkinoilla>
- VM. 2017b. VM139:00/2014. Rahanpesulainsäädännön uudistamistyöryhmä, hallituksen esityksen valmistelu [verkkajulkaisu]. Valtiovarainministeriö. [Viitattu 2017-12-14]. Saatavissa: <http://vm.fi/hanke?tunnus=VM139:00/2014>
- VNK. 2016. Lausunto Dnro: VNK/1598/03.02.00/2016. Valtioneuvoston kanslia. Lainsäädännön arviointineuvosto. [Viitattu 2017-12-21]. Saatavissa: <http://valtioneuvosto.fi/documents/10616/2913095/Lausunto+rahanpesuesityksest%C3%A4+2.9.2016>
- VUORIJÄRVI, Aino ja BOEDECKER, Mika. 2015. Asiantuntijaviestintä ja opinnäytetyötekstin rakenne. [Viitattu 2018-03-05]. Saatavissa: https://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwjsj_X3id-zOAhXIKCwKHZd7APAQFggZMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.oamk.fi%2Fopinnaytehanke%2Fdocs%2Fkirja_artikkelit%2F5_valmiit_artikkelit%2F15_vuorijarvi_boedecker.doc&usq=AFQjCNF3WtjxGU3yy8fiVTzj0fiX4k6Chg&bvm=bv.130731782,d.bGg

LIITE 1. HAASTATTELURUNKO

1. Tilitoimistojen kirjanpitäjät tekevät vuosittain vain muutamia ilmoituksia epäilyttävistä liiketoimista. Mistä uskoisitte ilmoitusten vähäisyyden johtuvan?
2. Kuinka suureksi arvioisitte tilitoimistojen riskin tulla käytetyksi rahanpesutarkoitukseen?
3. Kuinka hyvin kirjanpitäjät keskimäärin tuntevat velvollisuutensa rahanpesun estämiseksi näkemyksenne mukaan? Onko koulutus aiheesta riittävää ja mitkä ovat mahdollisia kehityskohteita?
4. Uusi lainsäädäntö korostaa riskiperusteista lähestymistapaa. Mihin kirjanpitäjän pitäisi erityisesti kiinnittää huomiota arvioidessaan riskejä?
5. Mikä on mielestänne uudessa lainsäädännössä keskeisin muutos juuri kirjanpitäjien ja tilitoimistojen kannalta?
6. Muita kommentteja uudesta lainsäädännöstä. Onko rahanpesulainsäädäntö uudistuksen myötä riittävällä tasolla vai onko sitä vielä tarvetta kehittää jotenkin?